

PLANERINGSUNDERLAG
**RIKSINTRESSET
CENTRALA LINDESBERG**

Uppdrag: 252075, Planunderlag Lindesberg

Titel på rapport: Riksintresset Lindesberg stadskärna,
Karaktärisering av bebyggelsens värdekärnor

Datum: 2014-02-10

Medverkande

Beställare: Bergslagens miljö och byggförvaltning

Kontaktperson: Per Granlund, Ing-Marie Nilsson Tarkkanen

Konsult: Tyréns AB

Uppdragsansvarig: Hanna Domfors

Kvalitetsgranskare: Fredrika Mellander Rönn, Byggnadsantikvarie.
Emelie Malmberg, Byggnadsingenjör

Revideringar

Revideringsdatum

Version:

Initialer:

Författare: Hanna Domfors

Datum: 2014-02-10

Handlingen textgranskad av: Ingela Spijkerman, antikvarie

Datum: 2014-04-01

Tyréns AB

Västgötegatan 13
602 21 Norrköping
Besök: Västgötegatan 13

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte: Stockholm

Sammanfattning

Tyréns AB har fått i uppdrag av Lindesbergs kommun att sammanställa ett planunderlag avseende kulturhistoriska värden i Lindesbergs stadskärna. Denna del av staden är ett riksintresse område för kulturmiljövärden. Uppdraget är till 50 % samfinansierat med länsstyrelsen, genom länets fördelning av det statliga kulturmiljöanslaget. Rapporten är utformad som ett kunskaps- och planeringsunderlag för kommunens bygglov- och planhandläggare. Syftet är att på ett enkelt sätt gruppera och karaktärsbeskriva byggnaderna i stadskärnan. Rapporten sammanställer och använder material från tidigare genomförda inventeringsinsatser samt kompletterande nytagna detaljbilder. En indelning av bebyggelsen i sex delområden, var gjord sedan tidigare av Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen, Lindesbergs museum. Denna indelning har modifierats och gjorts heltäckande för riksintresseområdet. Områdena redovisas kort med en beskrivande text följt av karaktärsdrag och värdebärare i punktform samt punkter att beakta vid områdets framtida utveckling. Föreliggande rapport föreslår även justeringar av riksintresseområdets geografiska utbredning.

Bebyggelsen inom riksintresseområdet redovisas i sex grupper utifrån ålder och karaktär. Område 1, 2, 3 och 5 är de delar av staden som har starkast koppling till de utpekade värdekärnorna i riksintresset i stort. I ”Område 1” finns den stadsmässiga bebyggelsen kring Rådhusorget som genom sin tomtstruktur, bebyggelse och vegetation, visar på stadens framväxt och den förindustriella stadens utveckling. ”Område 2” ligger i stadens norra del och består övervägande av småskalig trähusbebyggelse. En betydande del av byggnadsbeståndet inom området klarade sig från stadsbranden 1869. Det är en låg trähusbebyggelse med slutna handelsgårdar med ålderdomlig gårdsstruktur och förmedlar betydande delar av den riksintressanta berättelsen. ”Område 4” är ett område med skolbyggnader som har tydlig koppling till Lindesbergs stadsmässighet och utveckling. ”Område 5” är beläget utmed södra infarten till staden och är det andra området med byggnader som undkom stadsbranden 1869. Även här finns handelsgårdar med småskalig trähusbebyggelse, men också några av stadens äldre stenhus.

Område 3 och 6 är inte lika tydligt kopplade till riksintressets nuvarande värdebeskrivning, men utgör likväl kulturhistoriskt värdefull bebyggelse med stort miljöskapande värde. Det är genom denna bebyggelse som vi kan uppleva 1900-talets utveckling i staden. ”Område 3” utgör ett kluster av stadens 1900-talsbebyggelse. Arkitektoniskt har byggnaderna inom området stor variation och står i kontrast till den småskaliga trähusbebyggelsen. Inom detta område finns ett flertal mycket väl gestaltade byggnader med tidstypiskt formspråk och detaljer. ”Område 6” innehåller endast ett fåtal byggnader och är en planprodukt från tidigt 1900-tal. Strandpromenaden bryter den ursprungliga rutnätsplanen från 1644 och separerar tomterna från vattnet. Den utgör ett illustrativt exempel på 1900-talets ökande fokus på såväl stadsmässighet som rekreation.

Utöver de karaktärsbeskrivna områdena nämns avslutningsvis i rapporten även områdesövergripande bebyggelse som är särskilt hotad av rivning och förvanskning. Det är den småskaliga gårdsbebyggelsen, exempelvis enkla skjul, mindre bostadshus och garage.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	8
Bakgrund och syfte	8
Tidplan för projektet	8
Metod	8
KULTURMILJÖNS SKYDD	9
Riksintresset Lindesbergs stadskärna	9
Revidering av riksintresset	10
Gällande planer	11
Förändringar i den känsliga kulturmiljön	12
Generella lagar och paragrafer avseende kulturmiljön	13
KORT HISTORIK	15
BEBYGGELSEANALYS	23
OMRÅDE 1 – RÅDHUSTORGET	24
Beskrivning – Område 1.....	25
Karaktersdrag - Område 1.	30
Värdebärare – Område 1	30
Utveckling och riktlinjer – Område 1	31
OMRÅDE 2 – NORRA STADEN.....	33
Beskrivning – Område 2.....	34
Karaktersdrag - Område 2	37
Värdebärare – Område 2	39
Utveckling och riktlinjer – Område 2	40
OMRÅDE 3 – 1900-TALSBEBYGGELSE.....	41
Beskrivning - Område 3.	42
Karaktersdrag - Område 3.	46
Värdebärare – Område 3	47
Utveckling och riktlinjer – Område 3	48
OMRÅDE 4 – SKOLBYGGNADER.....	49
Beskrivning - Område 4	50
Karaktersdrag - Område 4	52
Värdebärare – Område 4	53
Utveckling och riktlinjer – Område 4	54
OMRÅDE 5 – SÖDRA STADEN.....	55
Beskrivning – Område 5.....	56
Karaktersdrag - Område 5.	60

Värdebärare – Område 5	62
Utveckling och riktlinjer – Område 5	63
OMRÅDE 6 – STRANDPROMENADEN.....	64
Beskrivning -- Område 6	65
Karaktärsdrag - Område 6	70
Värdebärare – Område 6	72
Utveckling och riktlinjer – Område 6	73
GÅRDSBEBYGGELSEN – EN HOTAD BYGGNADSKATEGORI	74
KÄLLOR.....	76

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Tyréns AB har fått i uppdrag av Lindesbergkommun att sammanställa ett planunderlag avseende kulturhistoriska värden i den del av Lindesberg som utgör riksintresse¹ för kulturmiljövården [T40²].

Bebyggelsen inom Lindesbergs stad har dokumenterats vid ett flertal tillfällen. Redan på 1940- och 1950-talen inventerades stadskärnans bebyggelse och fotodokumenterades. 25 år senare, under byggnadsvårdsåret 1975, inventerade Örebro läns museum stadsbebyggelsen på uppdrag av Kulturnämnden i Lindesbergs kommun. Sedan 1994 har Lindesbergs museum kontinuerligt uppdaterat det tidigare inventeringsmaterialet. Nyligen genomfördes en fotodokumentation av samtliga byggnader i stadskärnan, samfinansierat av länsstyrelsen i Örebro län och Lindesbergs kommun.

Syftet med föreliggande rapport är att sammanfatta tidigare inventeringsinsatser och beskriva bebyggelsens värdekärnor inom riksintresseområdet, karaktärsdrag samt värdebärande detaljer.

Arbetet har utformats i dialog en referensgrupp bestående av Ing-Marie Nilssona-Tarkkanen, Lindesbergs museum, Per Granlund, stadsarkitekt i Lindesbergs kommun och Per Axelsson, planhandläggare i Lindesbergs kommun. Materialet har sammanställts av Hanna Domfors, och kvalitetssäkrats av Fredrika Mellander Rönn, båda byggnadsantikvarier vid Tyréns AB.

Tidplan för projektet

Sammanställning av befintliga kunskapsunderlag och kompletterande inventering har skett under november månad 2013. Fördjupad platsanalys samt sammanställande av rapport genomfördes under december 2013 till och med februari 2014.

Metod

Rapportens är utformad som ett kunskaps- och planeringsunderlag för kommunens bygglov- och planhandläggare. Innehållet formulerar kortfattat bebyggelsens kulturhistoriska värden och hur dessa kan tas tillvara och beaktas vid exempelvis förtätningsprojekt i stadens centrala delar, men också för samhällsplaneringen i stort.

Rapporten är uppbyggd kring en områdesindelning av Lindesbergs stadskärna upprättad av Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen, Lindesbergs museum. Denna indelning har modifierats och gjorts heltäckande för riksintresseområdet. Grupperingen är gjord för att underlätta beskrivningen bebyggelsens karaktär inom riksintresseområdets olika delar. Områdena redovisas kort med en beskrivande text följt av karaktärsdrag och värdebärare i punktform samt punkter att beakta vid områdets framtida utveckling.

¹ Områden som är av riksintresse för kulturmiljövården regleras i 3 kap. 6 § miljöbalken (1988:808).

² Riksantikvarieämbetets lista med länsbokstav och löpande numrering av riksintresseområden för kulturmiljövården.

Rapporten är till stora delar en sammanställning av redan befintligt material, exempelvis Örebro läns museums inventering från 1975 ”Förslag till bevarandeplan för Lindesbergs centrala delar – Inventeringsdelen”, Riksintressen KNÖL-kommunerna, framtagen av länsstyrelsen och Lindesbergs kommuns fotodokumentation från 2007. För full källförteckning se sidan 75.

KULTURMILJÖNS SKYDD

Med kulturmiljö avses miljöer som tydligt avspeglar vår historia och berättar om mänsklig verksamhet i förfluten tid. Helhetsmiljöer och historiska samband är lika viktiga som enskilda objekt. Kulturmiljön speglar kunskapen om hur tidigare generationer har dragit nytta av naturens förutsättningar, hur de har organiserat sig och hur maktförhållanden och olika tankesätt igenom tiderna har präglat den fysiska miljön. Ort- och platsnamn är en viktig aspekt av kulturmiljön. Namnen anknyter till platsens historiska verksamheter och berättelser, och traditioner stärker kulturmiljöns karaktär. Objekt, strukturer och karaktärer som belyser platsens historia så som ett äldre odlingslandskap, bebyggelse, äldre vägsystem, fornlämningar eller rester av industriella verksamheter kan betraktas som kulturella, sociala och ekonomiska resurser som har betydelse för utvecklingen av vårt samhälle.

Kulturmiljöer så som fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen regleras i Kulturmiljölagen (KML1988:950) enligt 2 kap, 3 respektive 4 kap. Riksintressen för kulturmiljövården regleras i Miljöbalken 3 kap.

Riksintresset Lindesbergs stadskärna

Riksintresset Lindesbergs stadskärna har en motivering och ett uttryck³ som beskrivs in informationsrutan nedan.

Motivering

Småstadsmiljö som visar centralmaktens strävan vid 1600-talets mitt att grunda nya städer för att främja den för riket viktiga bergshandlingen samt den *förindustriella stadens* bebyggelse och liv.

Uttryck för riksintresset:

Den rätvinkliga rutnätsplanen från 1644. Tomtstruktur, äldre småskalig trästadsbebyggelse med större stadsgårdar och enklare utkantsbebyggelse. En grupp större stenbyggnader vid kyrkan och torget.

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en ordlista över ”landskaps- och miljötyper” för att förtydliga de kulturhistoriska intentionerna med riksintressena vid kommunala planeringsfrågor. Ordlistan definierar de ord som har en nyckelbetydelse i motivtexterna och används för att uttrycka områdenas landskaps- respektive miljökaraktär. Landskaps-

³ Riksantikvarieämbetets [motivering för utpekade områden](#).

och miljötyperna uttrycker den riksintressanta helhetsaspekt som i första hand skall tas till vara i respektive område.

För riksintresseområdet Lindesbergs stadskärna finns två miljötyper⁴ utpekade i motivtexten, ”småstadsmiljö” och ”förindustriell stad”. Den första miljötypen ”småstadsmiljö” avser:

*”ett småskaligt för Nordeuropa särpräglad stadsbyggande som ägde bestånd fram till sekelskiftet 1900 och som karakteriserar en stor del av det svenska stadsväsendet. Kännetecknande för småstaden är bl a dess relativt svaga ekonomiska differentiering, dess mycket fåtaliga tongivande elit, att stadsborgarna fram till slutet av 1800-talet regelmässigt drev visst lantbruk. Ofta bevaras trädgårdar och viss lummighet nära stadskärnan. Vidare spårar man ofta effekter av lokala byggnadsordningar och brandstadgor i bebyggelsen, som var låg utom vid dess centrala torg, där symboliska markeringar av själva stadsvärdigheten även var vanliga. De svenska småstäderna var ofta ”trästäder” (jfr Köping, Stadsmiljö.)”
(RAÄ 1996, s.9)*

Den andra miljötypen ”förindustriell stad” eller ”förindustriell centralort” avser:

”en speciell ortstyp som under perioden 1400-1800-tal helt eller huvudsakligen präglades av ämbetsmannagårdar och institutioner. Den sammanfaller ofta med Sockencentrum, Boställsmiljöer (se d o) och ibland även med mer diffusa tecken på äldre centralitet, t ex i form av fornminnen. För platser av denna karaktär med mycket lång kontinuitet och entydig relation till en bestämd, vanligtvis mindre region kan ordet Bygdecentrum användas.” (RAÄ 1996, s.2)

Revidering av riksintresset

I arbetet med karaktärsbeskrivningarna av Stadskärnas bebyggelseområden har det blivit tydligt att gränsdragningen för riksintresseområdet, såväl tidsmässigt som geografiskt bör ses över.

Lindesbergs historia börjar ingalunda på 1600-talet, utan handelsplatsens tillblivelse vid kommunikationsstråket utmed åsen bör förtydligas och lyftas fram. Få ställen i Sverige visar på ett så pedagogiskt sätt som Lindesberg att åsarna blev det naturliga läget för vägdragningar i förhistorisk tid och att dessa vägar ofta lever kvar i dag. För att fånga upp denna del av den riksintressanta berättelsen och ta tillvara på pedagogiska kvaliteter, föreslås större delen av åsen ”Pälsärmen” att inkluderas i riksintresseområdet.

En annan förändring som förespråkas i föreliggande rapport är mindre justeringar av riksintressegränsen. Idag är gränsen för området dragen rakt igenom byggnader och miljöer. Det är framförallt ett flertal miljöer från 1920-1950-talen som hamnat ”på” gränsen. I dessa lägen föreslås en utvidgning av riksintresseområdet så att byggnaderna inkluderas. Berörda byggnader är inte direkt en del av den utpekade värdebärande historien, men visar på stadens utveckling under 1900-talet. Byggnaderna ligger

---

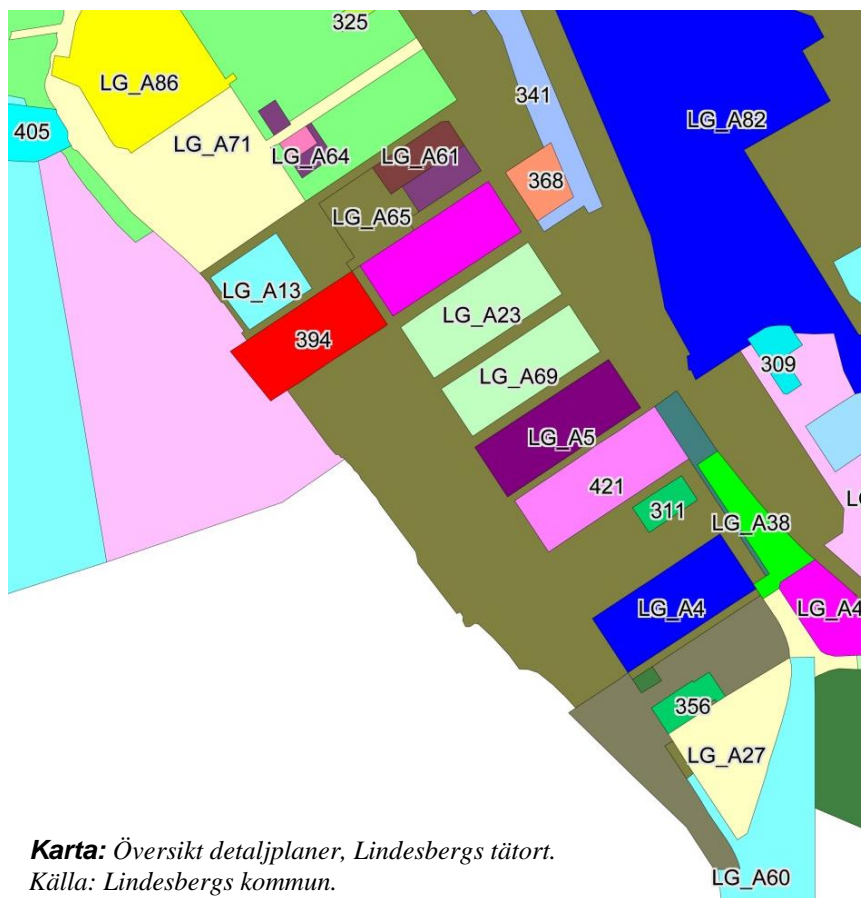
4 http://www.raa.se/wp-content/uploads/2013/06/landskaps_och_miljotyper.pdf

dessutom i direkt anslutning till den riksintressanta miljön och bedöms ha ett betydande miljöskapande värde i den skyddsvärda stadsbilden.

En radikal förändring som skulle bidra med ett ytterligare vidgat perspektiv vore att låta riksintresset även inkludera området fram till järnvägen. På så vis skulle samhällsutvecklingen kring föregående sekelskifte bli mer läsbar med fler betydande parametrar inkluderade. På så vis skulle problematiken kring Kristinavägen kunna belysas och ett helhetsgrepp kunna tas på den stadsmiljö som idag utgör en enhet som ska fungera tillsammans.

Gällande planer

Lindesbergs innerstad består idag av ett flertal olika mindre detaljplaner som reglerar exploateringsföretag inom stadskärnan. Planerna är från olika tider och avspeglar rådande stadsplaneideal och förhåller sig på olika sätt till den kulturhistoriska bebyggelsen. I flera av planerna ligger byggrätter som förutsätter att den kulturhistoriska bebyggelsen, främst 1900-talsbyggnader, rivs och ersätts med nybebyggelse. Skulle planerna genomföras kan det medföra förödande konsekvenser Lindesbergs stadskärna och upplevelsen av staden och dess unika kulturmiljö. Det vore en stor fördel om ett gemensamt grepp kunde tas över stadskärnan. I och med att det finns en vilja att förtäta och utveckla stadskärnan vore en för stadskärnan heltäckande detaljplan att föredra. En sådan detaljplan genererar möjlighet att styra och reglera önskad utveckling inom riksintresseområdet.

Karta: Översikt detaljplaner, Lindesbergs tätort.
Källa: Lindesbergs kommun.

Förändringar i den känsliga kulturmiljön

Allt av människan skapat har ett kulturhistoriskt värde, men det är först när en tidsmässig distans erhållits som vi kan bedöma hur stort detta värde är. Lindesbergs innerstad är en unik och levande kulturmiljö som bör hanteras ytterst varsamt vid ändring eller komplettering av bebyggelsen. Idag anser vi att bebyggelse äldre än 1970-tale, inom stadskärnan och i dess direkta närhet, bör hanteras varsamt och i samråd med antikvariskt sakkunnig.

Vid upprättande av nya planer inom stadskärnan eller i dess direkta närhet, bör dessa utformas så att karaktärgivande byggnader och miljöer bevaras och innerstaden behåller sin egenart. Detta gäller såväl enskilda byggnader, handelsgårdar och 1900-talsbebyggelse som park- och gatustruktur samt även den kvarters- och tomtindelning som kommer från den första stadsplanen från 1644. Viktigt att beakta är även de siktlinjer och utblickar som den ursprungliga planen åstadkom mot Lindesjön.

Vid nya planprocesser inom Lindesbergs stadskärna är det av stor betydelse att detaljplanens planbeskrivning och framför allt planbestämmelser tydligt framhåller att den befintliga bebyggelsen utgör en resurs som ska värnas. Eventuell ny bebyggelse måste planeras och uppföras med hänsyn till den befintliga bebyggelsemiljön. När kravplikten ökar är det kommunens sak att bistå med kompetens i sakfrågorna.

Planbeskrivningen

I planbeskrivningen bör befintlig bebyggelse inom planområdet beskrivas avseende bebyggelsekaraktär, bebyggelsestruktur, läge på tomterna, volym och höjd. Även material och hantverksmässighet har stor betydelse för upplevelsen av stadsmiljön. Befintliga byggnader och/eller miljöer skall behålla sina karaktärgivande egenskaper vid underhåll och renovering. Detta är av stor betydelse för upplevelsen av innerstaden, oavsett om det avser detaljerna i 1800-talets panelarkitektur, stenstadens putsarkitektur eller 1900-talets striktare byggnader i 20-talsklassicism eller funkis m.fl. stilar. Det bör även framgå av planbeskrivningen att eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga stadsmiljöns bebyggelsekaraktär när det gäller placering på tomterna, volym, höjd, material och färgskala. Formspråket ska ha hög arkitektonisk kvalitet, men kan mycket väl vara modernt.

Planbestämmelserna

Planbeskrivningens avsikter måste preciseras och fångas upp i bestämmelserna. Några av de bestämmelser som ska tillämpas för Lindesbergs stadskärna är exempelvis varsamhetsbestämmelser som avser komplettering av befintlig bebyggelsen (PBL 8 kap 17§). Även utökad bygglovplikt bör åberopas för att undvika att bebyggelsens kvalitéer förvanskas vid åtgärder av underhållskaraktär, exempelvis fönster- eller dörrbyten och eventuellt också för bygglovsbefriade åtgärder som friggebodar. I det enskilda fallet bör man också överväga om det även kan vara aktuellt med bestämmelser avseende fastighetsindelning för att slå fast tomtgränserna och värna om tomtstrukturen från 1644.

Generella lagar och paragrafer avseende kulturmiljön

Utöver bestämmelserna i de befintliga detaljplanerna gäller även generella bestämmelser i Plan- och bygglagen (PBL 2010:900), Boverkets byggregler (BBR) samt de nationella miljömålen.

PBL kap. 1 1§, Portalparagrafen

” I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktig hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

PBL kap. 2 6§, Allmänna och enskilda intressen

” Vid planläggning och i ärenden om bygglov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

- 1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. ”*

PBL kap. 8 13§, Förvanskningförbud

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL kap. 8 14 §, Underhåll

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

PBL kap. 8 17 § Varsamhetskrav

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Enligt BBR, Boverkets byggregler

En eventuell sanering och nybyggnation påverkar kulturmiljön i betydande omfattning. Den kvarvarande bebyggelsen möter en ny årsring och friställs från sitt rumsliga sammanhang. Om byggnadsdelar rivs, eller fastigheten på annat sätt förändras skall, enligt BBR, *”förlusten av kulturvärdena vägas in i bedömningen av en ändring”*.

Miljömålet ”God bebyggd miljö”

Enligt Boverket bedöms det av riksdagen fastställda miljökvalitetsmålet ”God bebyggd miljö” bli mycket svårt att nå till år 2020 med i dag beslutade eller planerade styrmedel.

Bland de delmål som är svårast att nå är de som omfattar bebyggelsens kulturvärden. Dessa anses vara särskilt svåra att uppnå på grund av att *kulturvärden förstörs för att de inte uppmärksammas och skyddas*⁵. Det är således av stor betydelse att i synnerhet den riksintressanta bebyggelsen skall ha ett komplett skydd i plan.

---

⁵ Boverkets hemsida

KORT HISTORIK

Bild ovan: *Kopparstick över Lindesberg från 1703. Avbildningen stämmer inte i detalj, men visar sannolikt i stort stadens dåvarande utseende. De norra delarna av staden var glest bebyggda. Källa: Wikipedia, Erik Dahlbergs, Suecia Antiqua, Lindesberg.*

Lindesbergs stad

Lindes bergslag var ett område med bra vattenvägar, malmfyndigheter och bördiga jordar kring sjöarna. Under medeltiden växte en handelsplats fram på den smala åsen intill Lindesjöns norra strand, en kyrka uppfördes troligtvis under 1300-talet. Kring kyrkan växte en kyrkby fram som fick namnet ”Lindesås”. Bergshanteringen drog till sig köpmän, hantverkare och andra yrkesutövare och platsen blev tidigt centrum för handeln med den omgivande Bergslagen. Vattenvägarna erbjöd goda transportmöjligheterna via Arbogaån, Väringen och ut till kusten.

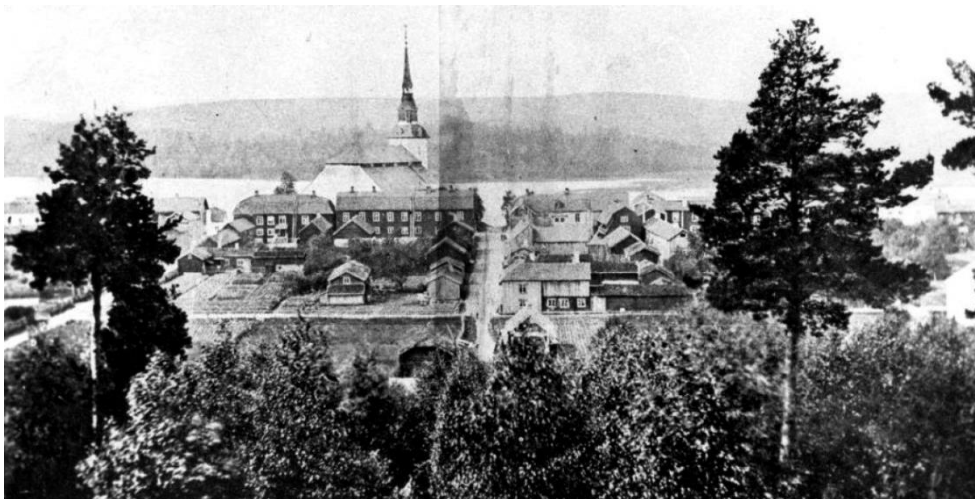
Under 1500- och 1600-talen ökade Lindesås betydelse och efter att planerna på att anlägga en stad vid Järle gått om intet, ansöktes om stadsprivilegier. Dessa utfärdades 1643 och namnet Lindesås, ändrades till Lindesberg.

Stadsplan

1644 upprättades en stadsplan för Lindesberg. Det var en tidstypisk stadsplan med strikt rutnätssystem. En bred huvudgata placerades på åschrönet som löpte rakt genom staden. Från huvudgatan löpte 13 tvärgator åt öster och väster. Kvarteren utformades likformat så gott det gick. Åt väster gick tomterna ända ned till sjön. Åt öster, låg stadsbornas odlingstäppor.

Än i dag är de centrala delarna av Lindesberg i stort överensstämmande med den ursprungliga planen från 1644. Under tidigt 1800-tal inföll en kris inom bergshanteringen och Lindesbergs tillväxt avstannade. Först efter 1860 svängde konjunkturen och den förbättrade ekonomin medförde att staden började växa på nytt. Det befintliga byggnadsbeståndet visar på stadens expansiva byggnadsfaser. Ny bebyggelse ersatte ofta äldre byggnader. I Lindesberg är årsringarna inte tydligt läsbara utan den nya bebyggelsen integrerades i stadens befintliga trähusbebyggelse. Mellan 1900 och 1920-talet uppfördes många nya byggnader i staden i synnerhet öster om Kungsgatan. 1930-talets arkitektur med funkisinflenser finns på några få ställen i stadens sydöstra del [Område 3]. 1940-talets slätputsade flerbostadshus finns runt om i staden. 1950-talets flerbostadshus i tegel dominerar några av de centrala tomterna utmed

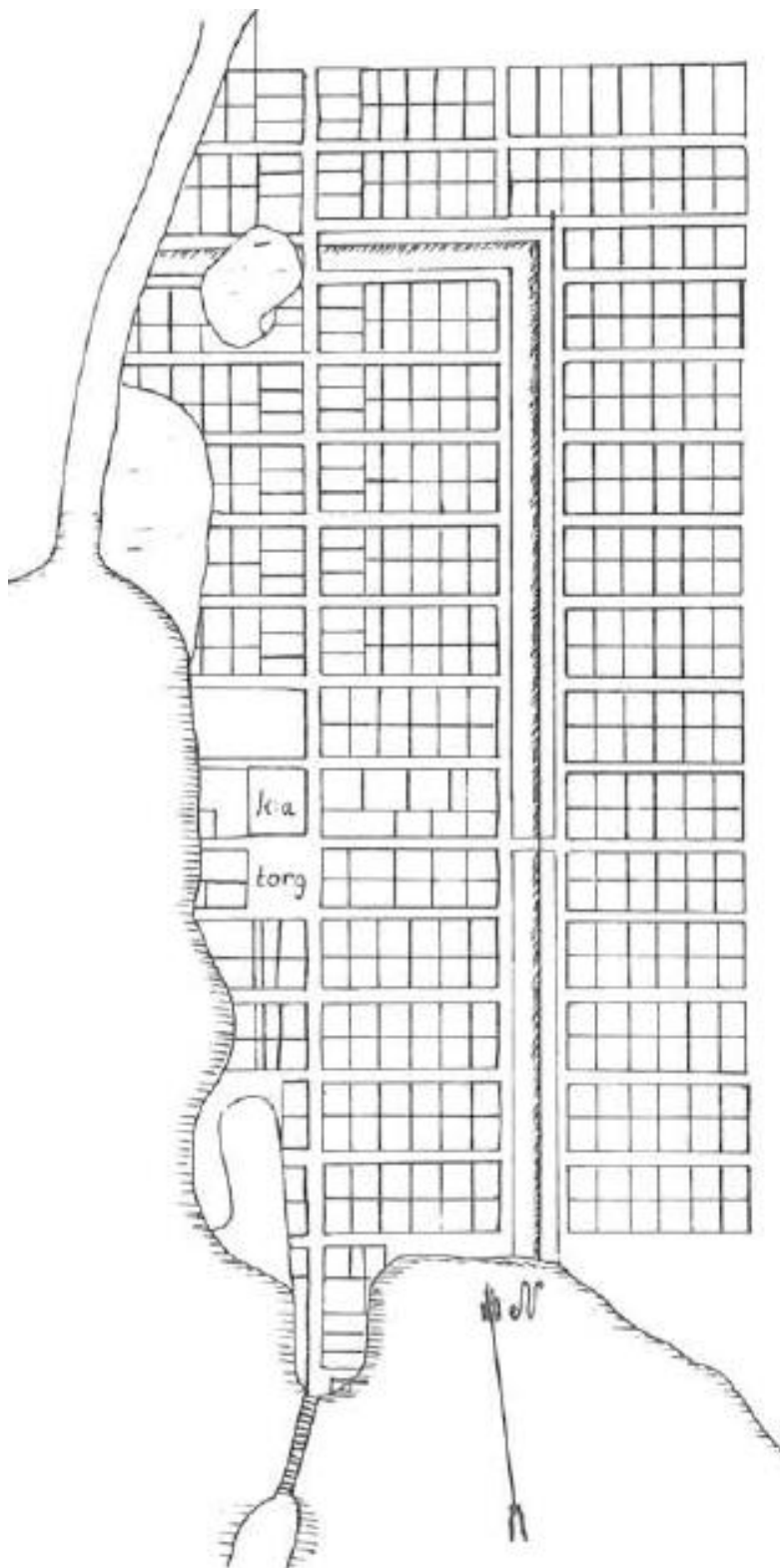
Kungsgatan, men finns även på flera av tvärgatorna precis som 1960-talets stora flerbostadshus.

Bild överst: Lindesberg innan stadsbranden 1869. Notera odlingarna närmast i bild och bebyggelsens täthet. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild ovan: Lindesberg efter stadsbranden. Byggnaderna ligger glesare och har en annan skala. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Karta ovan: Lindesbergs stadsplan från 1644 med strikt rutnätssystem, upprättad av Tomas Kristoffersson. Notera den tänkta vallgraven kring staden.

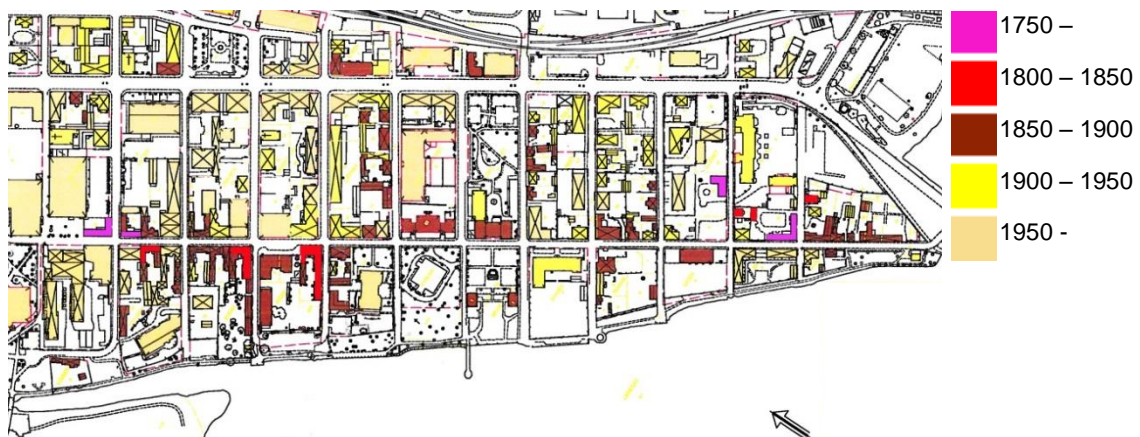
Karta ovan: Lindesbergs stadsplan från 1909 med utfyllnadsplanerna för "Strandvägen". Beskuren.

Stadsbränder

Lindesberg har genom århundradena drabbats av ett flertal förödande bränder. Den första inträffade 1644, samma år som stadsplanen upprättades. Vid denna brand försvann en stor del av byggnadsbeståndet, ca 60 gårdar. 1688 brann staden igen och 23 gårdar i norra delen av staden ödelades. Vid en brand 1869 lades 27 gårdar mellan Köpmansgatan och Trädgårdsgatan i aska. Därefter har de centrala delarna av Lindesberg utsatts för smärre bränder under 1800-talets slut och 1900-talet.

Följden av stadsbränderna är ett decimerat äldre byggnadsbestånd. Den äldsta bebyggelsen är lokaliserad till de norra och södra delarna av staden och uppblandad med yngre bebyggelse. Det finns byggnader från såväl 1700- som 1800-talen, men ombyggnationer har ibland avlägsnat tidstypiska detaljer vilket försvårar läsbarheten. Största delen av den äldre bebyggelsen är från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, det vill säga stadsbyggnadsepoken direkt efter 1869-års stadsbrand.

Karta ovan: Ålderslegend över Lindesbergs bebyggelse. Källa: Lindesbergs kommuns bevarandeplan från 1974-75.

Bebyggelsens material och form

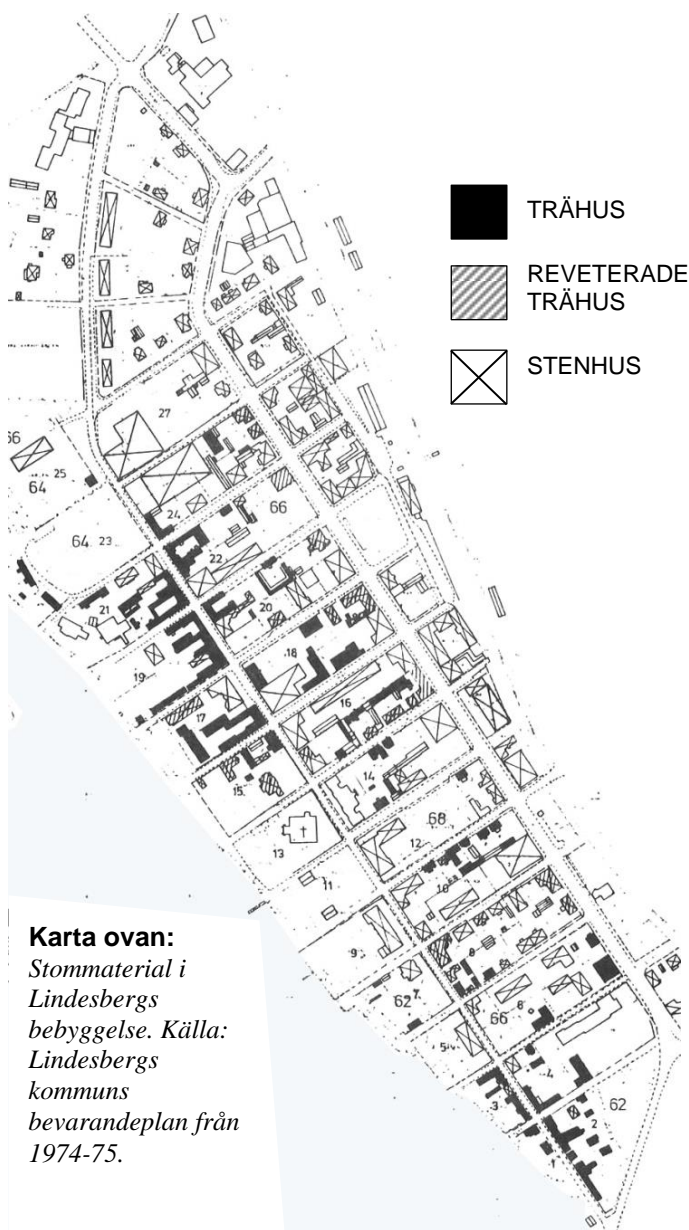
Vid mitten av 1700-talet var de flesta byggnaderna i Lindesberg uppförda av trä i en våning, någon enstaka byggnad med två våningar fanns. Taktäckningen var övervägande av torv och många byggnader hade skorstenar av gjutjärn⁶. Bebyggelsen var vanligen grupperad på tomterna med boningshus mot gatan och ekonomibyggnader, uthus och hantverkslokaler inåt gårdarna. Vid torget låg några få ”stenhus”, kyrkan, nedre våningen av rådstugan samt en spruthusbyggnad.

Träbyggnadernas totala dominans i stadsbilden kvarstod fram till 1869 års stadsbrand. Stora delar av staden ödelades, men enstaka hus och några gårdar klarade sig. Stadens äldsta träbebyggelse återfinns idag främst utmed Kungsgatan. I den norra delen finns kringbyggda handelsgårdar, äldst är sannolikt ”Blombergsgården” i kvarteret Bromsen och delar av bebyggelsen i ”Göranssonsgården” i kvarteret Hatten. Även i

⁶ Förslag till bevarandeplan för Lindesbergs centrala delar, sid 5 hänvisning till Abraham Hulpers, reseskildring av Lindesberg.

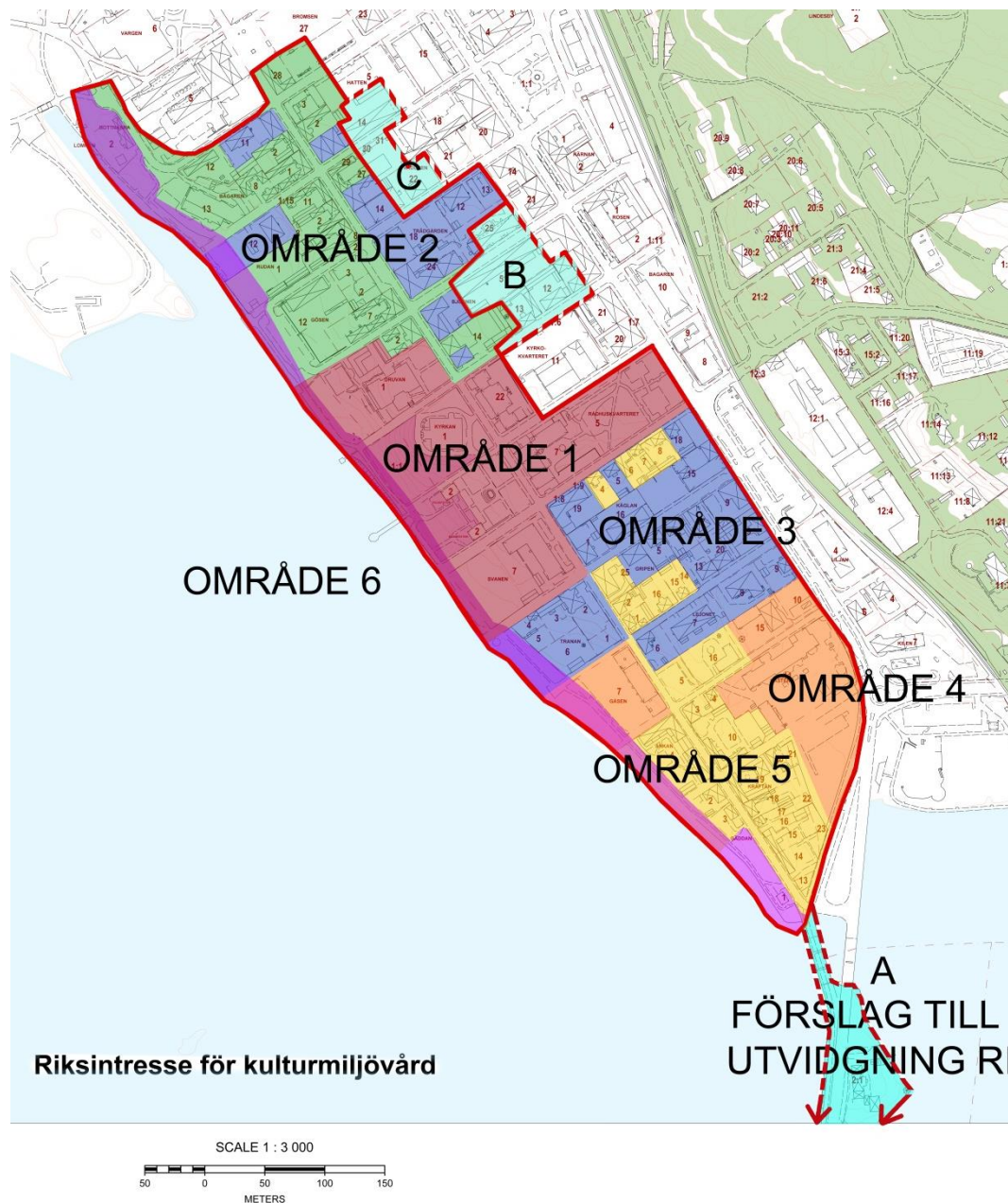
kvarteren Bägaren, Rudan och Gösen finns byggnader från tidigt 1800-tal kvar. Byggnader som överlevde branden 1869 finns även i stadens södra delar. De äldsta byggnaderna i denna del av staden ligger inom kvarteren Hästen och Lejonet.

Utöver den allra äldsta bebyggelsen inom riksintresseområdet finns även ett antal byggnader som visar på det sena 1800-talets högkonjunktur. Efter branden 1869 återuppfördes kyrkan på de gamla murarna. Kring Rådhusorget uppfördes stadsmässiga byggnader, stadshotell, tingshus på östra sidan och sprut- och våghus väster om torget. De nya byggnaderna var uppförda i olika, men mer brandsäkra material så som natursten, tegel och slaggsten. Den övervägande delen av stadskvarteren bebyggdes dock på nytt med småskalig trähusbebyggelse, exempelvis söder om Rådhusorget i kvarteret Svanen. Denna bebyggelse ersattes dock av ett monumentalt sparbankshus i tegel 1923.

BEBYGGELSEANALYS

Riksintresseområdet Lindesbergs stadskärna har delats in i sex delområden. Bebyggelsen har grupperats utifrån följande kriterier: historiska årsringar i staden, bebyggelsemässigt likartad gestaltning och geografiskt präglad utformning. Syftet med områdesindelningen är att utifrån dessa karaktärsdrag formulera bevarandekrav för den riksintressanta bebyggelsen. Utöver karaktärsområdena har ett antal områden definierats för utvidgning av riksintresseområdet. Dessa områden är markerade med streckad linje på kartan nedan.

RÅDHUSTORGET - OMRÅDE 1

Kungsgatan 17, kvarteret Druvan 1

Kungsgatan 15, kvarteret Kyrkan 1

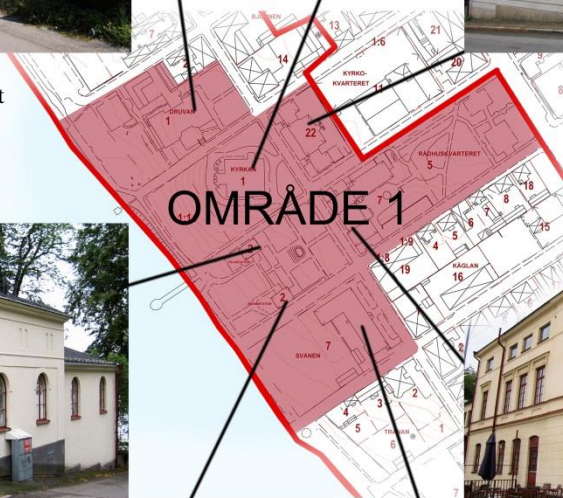
Köpmangatan 1, kvarteret Druvan 1

Kungsgatan 26, Kyrkokvarteret 22

Norra Torggatan 2, Rådhusorget 2, f.d. kvarteret Abborren

Kungsgatan 24, Rådhuskvarteret 7

Södra Torggatan 1, Rådhusorget 2

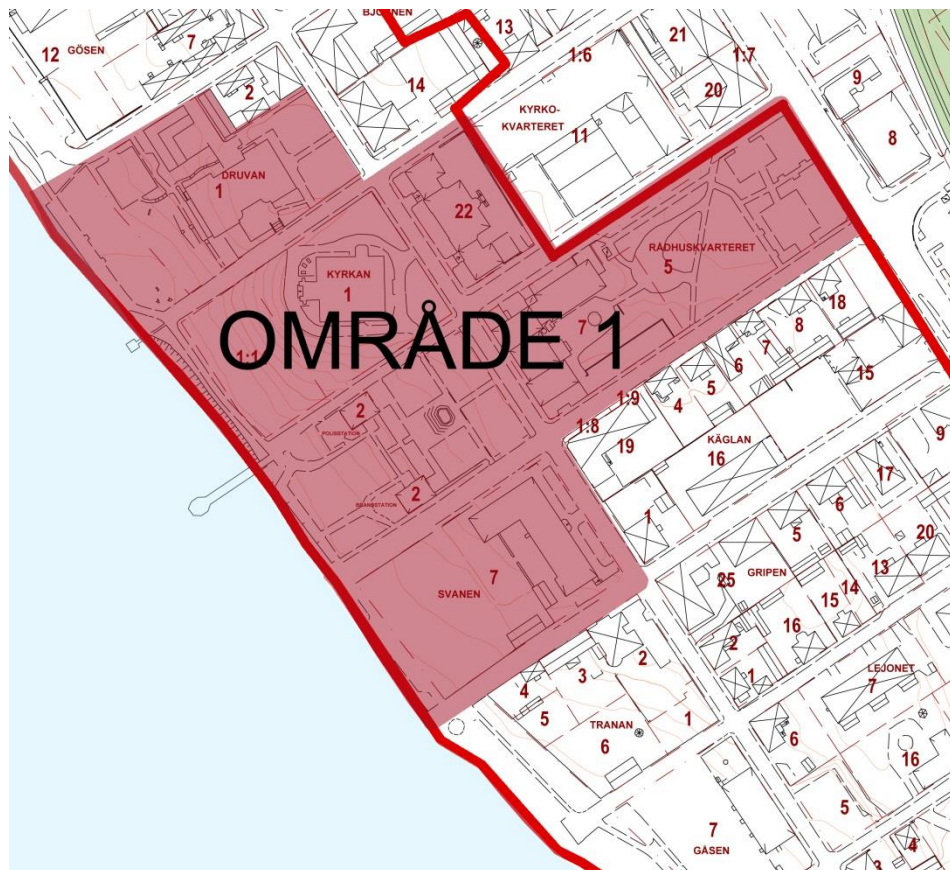

Kungsgatan 13, kvarteret Svanen 7

Beskrivning

”Område 1” utgör kärnan av riksintresset Lindesberg. I mitten av innerstaden ligger Rådhusstorget, en historiskt och strategiskt viktig plats i staden. Redan på 1300-talet fanns en officiell handelsplats i detta läge och torget finns tydligt markerat på stadsplanen från 1644, se sid 16.

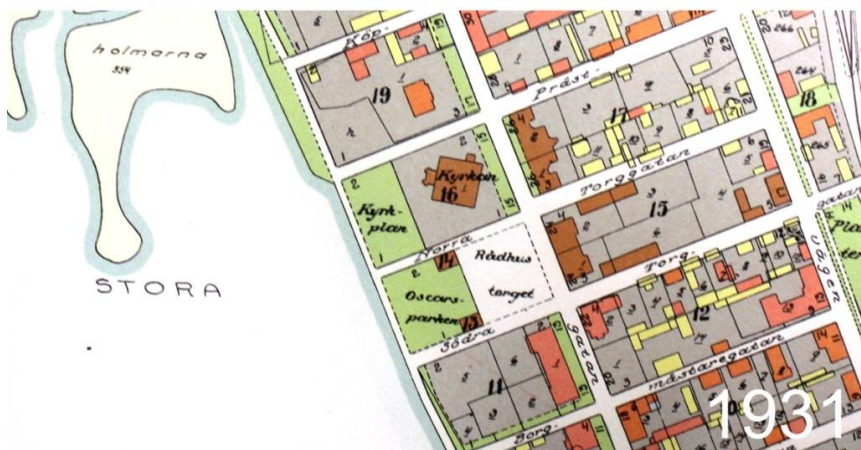
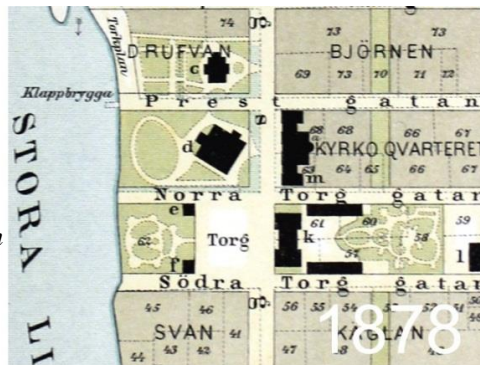

Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 1 som innehåller kvarteren Kyrkan, del av Kyrkokuarteret, Rådhusstorget, Rådhuskvarteret samt Svanen.

Kring torget har stadens betydande offentliga byggnader och samhällsinstitutioner samlats. Bebyggelsen ligger glest med öppna ytor inom kvarteren. Byggnadernas placering på tomterna har förändrats genom århundradena, men efter branden 1869 har de stora offentliga byggnaderna placerats utmed Kungsgatan. Tingshuset, Sparbankshuset och Prästgården/Församlingshemmet är placerade i ett indraget läge i förhållande till gatulinjen. Vid Tingshuset och Sparbankshuset är dessa partier utformade som förträdgårdar. Utanför Tingshuset består trädgårdsanläggningen enbart av gräsmatta, medan det utanför Sparbankshuset finns en trädstruktur. Prästgården ligger än mer indragen vilket gör att området framför byggnaden uppfattas mer som en park eller trädgård än en förträdgård. Stadshotellet är placerat dikt an gatulinjen, men med ett svagt indraget mittparti. Kyrkan är liturgiskt orienterad med koret åt öster och avviker därmed från det övriga bebyggelsemönstret.

Delar av den äldre träbebyggelsen, framförallt bostadshus och gårdsbebyggelse, har rivits under 1900-talet, vilket ytterligare har glesat ut bebyggelsestrukturen. På stadsplanen upprättad 1878 är brandgator inritade genom kvarteren. Samtliga byggnader inom "Område 1." är uppförda efter stadsbranden 1869. Bebyggelsen är mycket tidstypisk, med stommar av tegel, sten eller slaggsten, samt slätputsade, spritputsade

Karta höger: Område 1 år 1878. Tomtstrukturen som är inritad på denna plan lever kvar än i dag. På planen syns även tänkta brandgator som delar av kvarteren. Notera även den utritade parkstrukturen i såväl Oscarsparken i Kv. Abborren som i rådhuskvarteret och kyrkan.

Karta mitten: Område 1, år 1909. Lägg märket till den täta, småskaliga bebyggelsen inom kyrkokvarteret och östra delarna av Rådhuskvarteret. I kvarteret Svänen är träbebyggelsen inritad vilken avlägsnades för att ge plats åt sparbankshuset.

Karta ovan: Område 1, år 1931. Notera att förträdgårdarna till Sparbankshuset, Tinghuset och kyrkan är utritade.

eller slammade fasader. Takkonstruktionerna är övervägande valmade sadeltak. Svarta plåttak med skivtäckning, tegel och skiffertak förekommer inom området.

Kvarteret Svanen

I *kvarteret Svanen* fanns tidigare Lindesbergs stadsköllare som försvann vid branden 1869. Kvarteret innehöll sju tomter, sluttar ned mot sjön och gränsar i norr mot torget. 1923 uppfördes Sparbankshuset med tre våningar mot Kungsgatan och fyra våningar mot parkanläggningen ned mot sjön. Byggnaden är uppförd med nationalromantiska drag, med ett centralt placerat torn. Byggnaden har förändrats under 1900-talets senare del, bland annat har några balkonger och skärmtak adderats till den annars mycket strikta arkitekturen. På en av fasaderna mot sjön sitter även fyra luftvärmepumpar placerade på ett misspydande sätt.

Bild ovan: *Kvarteren Svanen och Tranan innan byggnaderna revs för att ge plats åt Sparbankshuset och Jugendhuset. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.*

Rådhusorget och kvarteret Abborren

Det som idag är *Rådhusorget* var tidigare indelat i två områden, kvarteret Abborren och *Rådhusorget*. Denna indelning och tomtstruktur fanns redan på stadsplanen från 1644. Fotografier från senare delen av 1800-talet visar att torget hade kullerstensbelagd yta med återkommande randigt mönster i enkla linjer. Lindarna på torget planterades 1892. Allt eftersom planerna på en ”strandväg” fortskred, fick *Rådhusorget* tydligare koppling till stranden. Under 1950-talet anlades en fontän ”Leda och svanen” i den västra delen av torget. Abborren är det område där Oscarsparken anlades i slutet av 1870-talet. Kvarterets två byggnader, f.d. Spruthuset och f.d. Polishuset ritades av arkitekt A. Andersson från Örebro och invigdes 1875. Byggnaderna har plåttäckta

sadeltak och slätputsade fasader med återhållsam putsdekor. Fönster- och dörröppningar är rundbågiga med snickerier målade i engelskt rött.

Lindesbergs kyrka

Norr om torget ligger *Lindesbergs kyrka*. Kyrkobyggnaden och den omkringliggande kyrkogården har varit belägna på platsen sedan medeltiden. Kyrkobyggnaden återuppfördes efter branden 1869 med de gamla murarna som grundstomme. Under 1920- och 1930- talen har kyrkan renoverats vilket avlägsnat det sena 1800-talets formspråk och återfört kyrkan till en äldre gestaltning.

Kvarteret Druvan

Norr om kyrkan ligger tomten där kyrkoherdebostället låg tidigare. I dag ligger församlingshemmet i detta läge. Byggnaden är modern, men den öppna trädgårdskaraktären är välbevarad. I anslutning till församlingshemmet finns fortfarande äldre ekonomibyggnader bevarade, en vinkelbyggd stallsbyggnad och ett f.d. brygghus av timmer med stående locklistpanel.

Kyrkokvarteret

Öster om kyrkan ligger *Kyrkokvarteret*. Där låg tidigare komministergården och sockenstugan. Båda byggnaderna försvann vid stadsbranden 1869. I deras ställe uppfördes ett nytt Tingshus 1895. Byggnaden är uppförd i en påkostad stenimiterande putsarkitektur. Sockelvåningen är rusticerad, fönsteromfattningar är rundbågiga och indragna i flera steg. Fasaden har sockel-, gördel- och takgesims med listverk och bågfris. Taket är ett valmat sadeltak med tornhuv. Tidigare var taket täckt med kopparplåt, idag ligger en brunmålad modern skivtäckning med förskjutna falsar. Kyrkokvarterets östra del hade tidigare låg trähusbebyggelse med trädgårdar och uthus. På senare tid har kvarteret förtätats i anslutning till riksintresseområdet. Direkt bakom Tingshuset uppfördes ett polishus under 1940-talet, som ersattes av ett större polishus under sent 1900-tal. Placeringen av den nya byggnaden bryter mot kvarterets tidigare tomtstruktur och gårdsmiljöerna har byggts bort. Detta kvarter har fått en för staden främmande struktur.

Rådhuskvarteret

I *Rådhuskvarterets* sydvästra hörn låg Lindesbergs Rådhus fram till branden 1869 då byggnaden förstördes. Kvarteret omfattar sex tomter, men är idag glest bebyggt. I kvarterets östra del låg tidigare den f.d. telegrafstationen från 1895. Denna byggnad, tillsammans med bostadsbebyggelsen på Södra Torggatan 5 och Norra Torggatan 6, är numera rivna. På stadsplanen från 1878 finns en parkstruktur inritad i Rådhuskvarteret, men under första decennierna av 1900-talet är området inte längre markerat som park. Parkkaraktären är dock tydligt framträdande än idag. Kvarterets västra del upptas av Stadshotellet, uppfört 1874 och tillbyggt 1934. Byggnaden är uppförd i två våningar med plåtklätt sadeltak och stenimiterande putsarkitektur. Samtliga fönster har losholtz i övre delen, bottenvåningens fönster har segmentformade överstycken. Samtliga utvändiga snickerier är målade i engelskt rött.

Bild överst: Torget tiden före stadsbranden. Notera byggnaderna i två våningar, valmade tak med lertegel och rödfärgade fasader med snickerier i avvikande kulör. Lägg även märket till markbeläggningen på torget, kullersten med återkommande mönsterläggning i nordsydlig riktning. Observera den höga bogårdsmuren kring kyrkan.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild ovan: Fotografi från kyrkans torn under 1910-talet. Kring torget finns formklippta lindar och inom kvarteret Svanen, på motstående sida av torget, tät låg bebyggelse. Dessa byggnader revs för att ge plats åt Sparbankshuset. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Karaktärsdrag

- Taktäckning är av lertegel, plåt med skivtäckning eller skiffer.
- Fasaderna är uppförda i en stenimiterande putsarkitektur och har slätputsade/slammade ytor och tydligt artikulerade listverk.
- Fasaderna är avfärgade med äkta pigment.
- Områdets fönster är symmetriskt placerade i fasaden. Bågar och karm är tillverkade av trä och har glasdelande spröjs. Samtliga fönstersnickerier är målade i grönt eller engelskt rött (ej vita).
- Portar och dörrar är av trä, målade i brun eller röd kulör, alternativt fernissad ek.
- Räckan, lyktor och liknande detaljer är övervägande uppförda i smidesjärn.
- Trappor, upphöjda partier, pollare eller liknande består av huggen granit.
- Kullersten, gatsten, stor gatsten, hällar och kantsten i granit.
- Tomtmurar av slaggsten vid exempelvis kyrkan.

Detaljbilder: 1. Tingshusets rusticerade sockel. 2. Takfoten på Sparbankshuset och den slammade fasaden. 3. Torgets mönsterlagda gatsten. 4. Räcke av järn vid Sparbankshuset. 5. Sparbankshuset förträdgård.
Bildkälla: Bild 1-4 foto Tyréns AB. Bild 5 Foto Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning.

Värdebärare

”Område 1” är starkt kopplat till värdekärnorna i riksintresset i stort. Lindesbergs småskaliga trähusbebyggelse följer än idag rutnätsplanen från 1644, men det är kring Rådhusorget som en tydlig bebyggelsemässig markering av stadsvärdigheten framträder. Området kring kyrkan och torget förmedlar genom sin tomtstruktur, bebyggelse och vegetation, betydande delar av den riksintressanta berättelsen om stadens framväxt och den förindustriella stadens bebyggelse och liv. För att denna del av riksintresset ska förbli kulturhistoriskt värdefullt måste följande karaktärsdrag bibehållas:

- Planstrukturens strikta rutnätsform och tomtindelning samt torget.
- Grupperingen av offentliga byggander kring torget.
- De offentliga byggnadernas förträdgårdar och fria lägen på tomterna.
- De offentliga byggnadernas monumentala framtoning i jämförelse med bostadsbebyggelsen, som dels är uppförda med enklare material [trä] samt har en lägre skala.
- Putsarkitekturs särdrag, kulturhistorisk färgsättning, putsstruktur, detaljer av plåt, smide och natursten, fönster och dörrar av trä med glasdelande spröjs. Plåtdetaljer inmalade i fasadfärg.
- Områdets gatubeläggning av kullersten, gatsten av granit samt rännstenar av granit eller slaggsten.
- Områdets parkstruktur: Oscarsparken ned mot sjön, parken i Rådhuskvarteret, grönytorna kring kyrkan och Sparbankshuset samt förträdgårdarna till Tingshuset och Sparbankshuset.

Utveckling och riktlinjer

”Område 1” har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och måste hanteras med stor varsamhet. Det är av stor vikt att värna bebyggelsens kulturhistoriska kvaliteter.

- Förtätning av bebyggelsen inom detta område skall undvikas.
- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition. Materialval och formspråk skall vara anpassat till miljön i övrigt.
- Moderna inslag så som takkupor, skärmtak och balkonger ska undvikas, undantaget Sparbankshuset där det ingår i den ursprungliga gestaltningen på vissa takfall.
- Markiser förekommer, men överensstämmer inte med husens karaktär. Nya markiser eller för arkitekturen misspyrdande solskydd bör undvikas.
- Reklamskyltar på den kulturhistoriska bebyggelsen ska undvikas. Där skyltar ej kan undvikas skall skylten vara väl gestaltad och underordnad det arkitektoniska formspråket.
- Områdets ljussättning är idag fokuserad på kyrkan, Kungsgatan och torget. Sidogatorna är till stor del utan gatubelysning. En fördel är om även sidogatorna blir gestaltade och ljussatta med belysning som är i harmoni med den kulturhistoriska miljön.
- Ljussättning av fasader kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning varierar inom området, kullersten, gatsten, stor gatsten, hållar och kantsten i granit samt inslag av kvadratiska betongplattor och asfaltsstråk. Natursten förespråkas.
- Parkstrukturen inom Rådhuskvarteret skulle med fördel för de kulturhistoriska värdena kunna utvecklas. Former från den tidigare parkstrukturen skulle kunna ligga till grund för en tydligare parkstruktur.
- För upplevelsen av kulturmiljön har gaturummets och torgets möblering stor betydelse.

NORRA STADEN – OMRÅDE 2

Kungsgatan 48, kvarteret Bromsen 28

Skolgatan 5, kvarteret Rudan 8

Kungsgatan 33,
kvarteret Bägaren 2

Kungsgatan 25, kvarteret Rudan 8

Bytesgatan 5 / Kungsgatan 31,
kvarteret Bägaren 1

Kungsgatan 23, kvarteret Gösen 3

Smedjegatan 8 / Kungsgatan 46, kvarteret Väduren 29

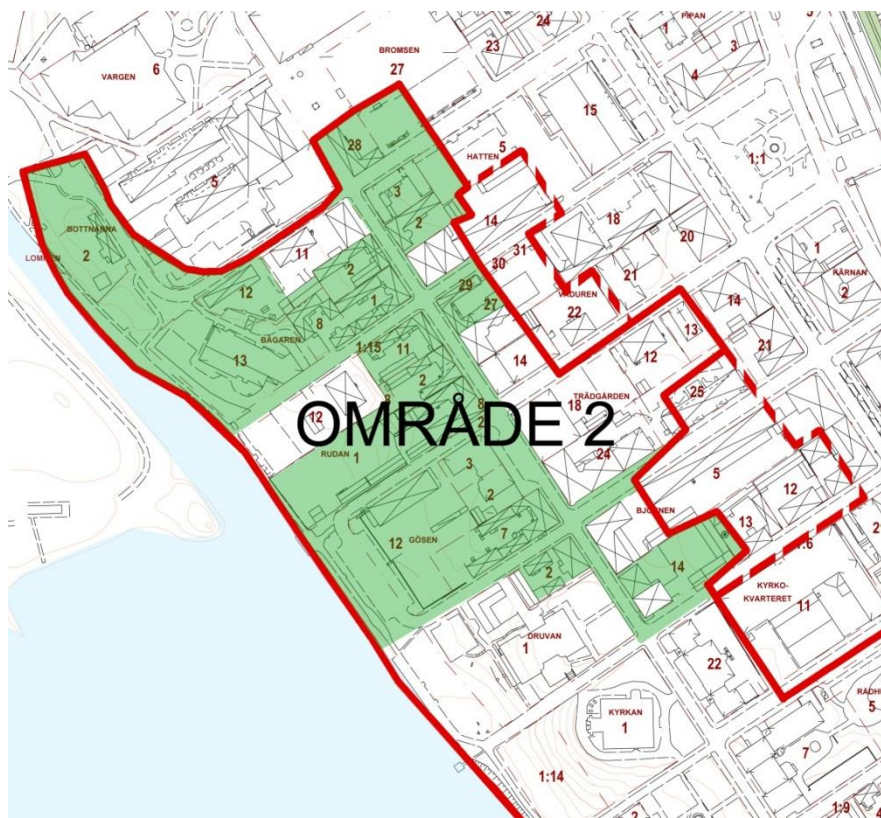

Köpmangatan 3, kvarteret Gösen 7

Beskrivning

”Område 2” utgör den norra delen av Lindesbergs stadskärna, vilket tydligt visar den gamla handels- och hantverksstaden med kringbyggda handelsgårdar av äldre typ. I denna del av staden finns några av de äldsta bevarade byggnaderna och även det mest sammanhängande området av trähusbebyggelse.

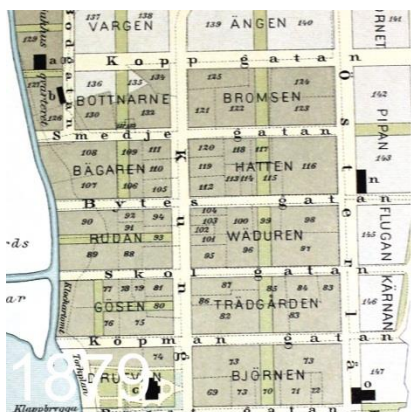
Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 2 som innehåller Lindesbergs äldsta handelsgårdar och utgör det största området av sammanhängande bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Gårdsstrukturen

I flera fall kan man se att gårdarna varit och till viss del fortfarande är kringbyggda. Denna gårdsstruktur är ett mycket ålderdomligt drag hos bebyggelsen och förekom redan under medeltiden. Stadsgårdarna hade ofta ett gatuhus där bostaden och ibland även en handelsbod var inrymd. Entrén till gårdarna var tidigare vanligen en portgång genom gatuhuset. Grupperingen av byggnaderna kring en gård har koppling till att stadsbon även var jordbrukare. Inne på gården låg enklare bebyggelse med anknäring till jordbruket så som stall, ladugård och lador. Även andra funktionsbyggnader exempelvis brygghus samt enklare bostadshus för tjänstefolket placerades kring gården. I Lindesberg är den kringbyggda gården en typisk rest av 1700-talets bebyggelsestruktur och visar att gården överlevt en eller flera stadsbränder.

Områdets panelarkitektur

Bebyggelsen inom ”område 2” är av varierad ålder, men byggnader med tidstypisk exteriörutformning från exempelvis 1850-talets empiristil återfinns mycket sparsamt. Många av de äldsta byggnaderna har fått annorlunda detaljutformning och kulör genom såväl det sena 1800-talets högkonjunktur som senare tiders renoveringar. Panelarkitekturen i området har av förklarliga skäl uttryck från årtiondena efter stadsbranden 1869. Karaktäristiskt för byggnaderna som uppfördes under denna tidsepok är att de har huvudbyggnader med 1 ½ - 2 våningar placerade med långsidorna utmed Kungsgatan. De är klädda med fasspontpanel, liggande i den nedre och stående i den övre våningen. Färgsättningen är ljus med mörkare avfärgade hörn, lister och omfattningar. Takkonstruktionerna är övervägande sadeltak täckta med tvåkupigt lertegel. Även gårdarna från sent 1800-tal har helt eller delvis kringbyggda gårdsformationer där gårdslängor och huvudbyggnad utgör en enhet. Gårdslängorna har ofta ett enklare uttryck avseende panel och färgtyp.

Karta ovan: Område 2 år 1878. Notera tomtindelningens skillnad i utformning ned mot vattnet och mot Kungsgatan.

Karta ovan höger: Område 2 år 1909. Notera hur väl nyttjade tomterna är med gårdslängorna utmed tomtgräns. Lägg även märke till den ojämna strandkanten.

Karta höger: Område 2. år 1931. Notera hur kvartersmarken skiljts av från stranden.

Stenstaden

Inom området finns även några byggnader från 1800-talet med ”stenstadskaraktär” exempelvis f.d. Handelsbankens hus i kvarteret Gösen, Kungsgatan 23 från 1889. Stenbyggnadsepoken i Lindsberg hade sin början redan under 1860-talet, men ökade först kring sekelskiftet 1800/1900. För beskrivning av 1900-talets byggnader i de norra delarna av staden se avsnitt ”Område 3” på sidan 41.

Bild ovan:
Handelsbankens byggnad
med stenstadskaraktär i
Kvarteret Gösen.
Bildkälla: Lindesbergs
kulturhistoriska arkiv.

Bild ovan: Gårdsmiljö
inom kvarteret Bägaren med
körport ut mot Kungsgatan.

Bildkälla: Lindesbergs
kulturhistoriska arkiv.

Bild vänster:
Terrasseringar, fruktträd och
staket ned mot Lindesjön i
kvarteret Bägaren.

Bildkälla: Lindesbergs
kulturhistoriska arkiv.

Karaktärsdrag

Placering på tomten och stomme

- Bostadshusen är placerade med långsidan utmed gatan. Ekonomibyggnader och enklare bostadshus grupperas kring gården.
- Timmerstomme med stenfot och sadeltak.

Material och kulör

- Taktäckning. Lertegel eller plåttak med skivtäckning.
- Formspråk. Bostadshusen har en mer påkostad panelarkitektur. Enklare bebyggelse, exempelvis gårdslängor, ekonomibyggnader har ofta ett enklare uttryck.
- Panelarkitektur. Bostadshusen har fasspontpanel (alt. locklistpanel eller pärlspont) med stående panel på övervåningen och liggande på bottenvåning. Detaljer så som profilerade sparrändar, sågade båglister och fönsteromfattningar är vanliga inom området.

Enklare bebyggelse har ofta ett enklare uttryck med exempelvis stående locklistpanel avfärgad med röd slamfärg.

- Äkta pigment. Fasader med oljefärg är målade med ljus fasadliv och mörkare avfärgade hörn, lister och omfattningar, vanligen med samma pigment. Slamfärgsmålade byggnader har i stor utsträckning vita detaljer. Detaljer så som takfot, båglister, fönster och dörrumfattningar, knutlådor och fotbrädor är målade i avvikande kulör.
- Fönster. Träffönster med glasdelande spröjs. Tvåluftsfönster är vanligast, antalet rutor per luft varierar mellan 2 och 3. Fönster med tvärpost förekommer. Flera byggnader har små halvfönster in mot vindarna. Fönstersnickerier är övervägande vita. Tidigare hade byggnaderna vanligen fönsterbågar i avvikande mörk kulör, exempelvis röd.

Fortsättning karaktärsdrag ”område 2”, material och kulör...

- Dörrar. Portar och dörrar av målat trä, i varierande kulör. I de nyare byggnaderna sitter moderna villadörrar.
- Trapphus och verandor. Gårdarnas entréer med trapphus, verandor med snickerier och räcken.

Detaljer

- Räcken, lyktor och liknande detaljer är övervägande monterade på fasad och uppförda i smidesjärn.
- Trappor, upphöjda partier eller liknande består av huggen natursten.
- Slaggsten förekommer i stenfot och murar.
- Kullersten, gatsten, stor gatsten, hällar och kantsten i granit.

Detaljbilder: 1. Kvarteret Bägaren 12. Slaggstensmur utmed Smedjegatan. 2. Kvarteret Hatten 3. Enklare fasad med locklistpanel och lågt placerat tvåluftsfönster. 3. Kvarteret Bromsen 28. Panelarkitektur med stående panel på övre våningen och liggande på bottenvåningen. Notera även de profilerade sparrändarna och gatubelysningen. 4. Kvarteret Rudan 1. Stuprör med skarpa knän. 5. Kvarteret Björnen 13. I den enklare gårdshusbebyggelsen påträffas rester av olika generationer gårdshus. På bilden syns dels ett gjuthus till vänster och en stomme av formgjuten slaggsten till höger med kompletteringar på höjden med tegel. Bildkälla: Tyréns AB.

Värdebärare

”Område 2” är starkt kopplat till värdekärnorna i riksintresset i stort. Lindesbergs småskaliga trähusbebyggelse följer än idag rutnätsplanen från 1644, och i de norra delarna av staden finns flest sammanhängande grupperingar av den småskaliga trähusbebyggelsen. Handelsgårdarna inom detta område visar en ålderdomlig gårdsstruktur och förmedlar betydande delar av den riksintressanta berättelsen om stadens framväxt och den förindustriella stadens bebyggelse och liv. För att denna del av riksintresset ska förbli kulturhistoriskt värdefullt måste följande karaktärsdrag bibehållas:

- Planstrukturens strikta rutnätsform och tomtindelning.
- Gruppering av trähusbebyggelse kring gårdar. Bebyggelsens placering med bostadshus utmed gatan. Komplementbebyggelse och ekonomibyggnader på gårdssidan.
- Bebyggelsens låga skala och enkla och småskaliga framtoning.
- Panelarkitekturens särdrag, kulturhistorisk färgsättning, välformade, hantverksmässigt och individuellt utformade detaljer, fönster och dörrar av trä med glasdelande spröjs.
- Handelsgårdarnas trädgårdsstrukturer.

Utveckling och riktlinjer

”Område 2” har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och måste hanteras med stor varsamhet. Det är av stor vikt att värna bebyggelsens kulturhistoriska kvaliteter.

- Förtätning av bebyggelsen inom detta område skall undvikas. Om ny byggnad ändå skall uppföras bör den följa bebyggelsens låga skala och material.
- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition. Materialval och formspråk skall vara anpassat till miljön i övrigt.
- Moderna inslag så som takkupor, skärmtak och balkonger ska undvikas.
- Reklamskyltar på den kulturhistoriska bebyggelsen bör undvikas. Där skyltar ej kan undvikas skall skylten vara väl gestaltad och underordnad det arkitektoniska formspråket.
- Ljussättning av fasader kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning varierar inom området, kullersten, gatsten, stor gatsten, hållar och kantsten i granit samt inslag av kvadratiska betongplattor och asfaltsstråk. Natursten förespråkas.

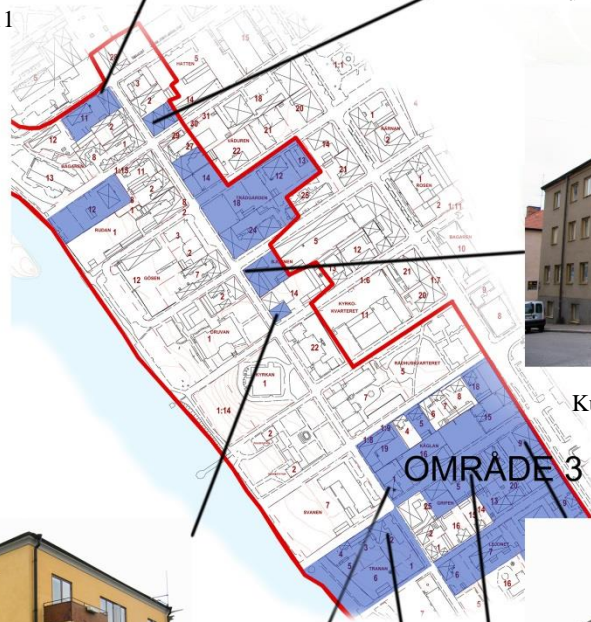
1900-TALSBEBYGGELSE – OMRÅDE 3

Kungsgatan 35,
kvarteret Bägaren 11

Kungsgatan 42, kvarteret Hatten 14

Kungsgatan 30, kvarteret Björnen 5

Prästgatan 5, kvarteret Björnen 14

Kungsgatan 11,
kvarteret Tranan 2

Kristinavägen 11, kvarteret Gripen 9

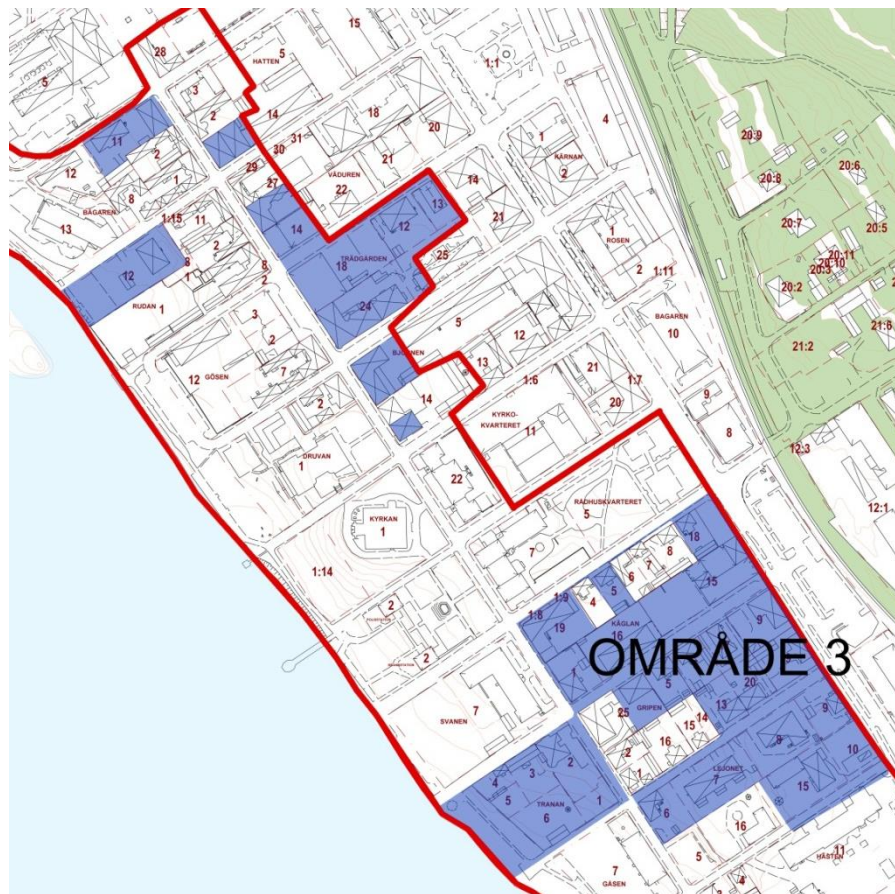
Kungsgatan 20, kvarteret Käglan 1

Borgmästargatan 10, kvarteret Gripen 6

Beskrivning

Inom ”område 3” finns en bred blandning av byggnader från 1900-talet. Äldst är jugendvillorna från 1904 i kvarteret Tranan, Kungsgatan 11, och från 1910 i kvarteret Trädgården, Kungsgatan 32. Yngst är 1960-talets flerbostadshus i bland annat kvarteren Lejonet 7, Trädgårdsgatan 6, Gripen 25 och Käglan 16 på Borgmästaregatan 5 och 6. Många av dessa 1900-talsmiljöer har intakta exteriörer med tidstypiska detaljer bevarade.

Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 3 som består av varierad 1900-tals bebyggelse.

Skalförändring under 1900-talet

Den tidiga 1900-talsbebyggelsen visar på ett förändrat bebyggelsemönster. Den ”nya” bebyggelsen lämnar handelsgårdarnas byggnadsuttryck och skalan ökar, såväl avseende byggnadernas volym, våningsantal och exempelvis fönsteröppningarnas storlek. Allt fler flerbostadshus byggs. Dessa byggnader, men även de mindre bostadshusen, uppförs i stor utsträckning i två fulla våningar. Fasaderna är putsade, antingen slätputsade eller med en blandning av spritputsade partier och slätputsade listverk. De mindre

byggnaderna uppförs i viss utsträckning fortfarande med timmerstomme, men har motsvarande arkitektoniska uttryck i den reveterade putsen.

Takkonstruktionerna är sadeltak som ibland är valmade med täckning av plåt eller tegel. Fönsteröppningarna är stora och höga med kors- eller tvärposter och lufter indelade med glasdelande spröjs. I det tidiga 1900-talets byggnadsbestånd sticker de två jugendhusen på Kungsgatan 11 respektive 32 ut. Även "Folkets hus" utmed Kristinavägen är en byggnad som dominerar gatubilden. Byggnaden uppfördes 1922 i tre fulla våningar.

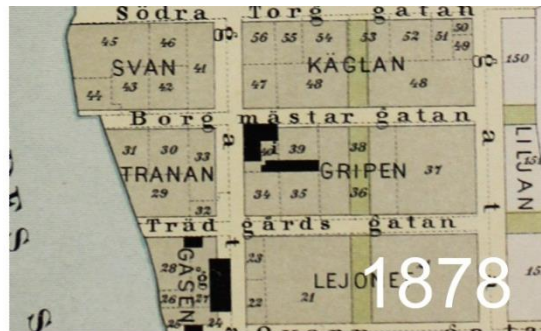
Foto överst: Folkets hus med bar tegelstomme innan byggnaden putsades 1924. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv. **Foto ovan:** Betelkyrkan uppförd 1906 med tidstypiskt formspråk och detaljer. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

1900-talets gårdsbebyggelse

1900-talets gårdsbebyggelse består av ekonomibyggnader eller verksamhetsbyggnader på tomterna, för bilder se sidan 73 "Gårdsbebyggelsen - en hotad byggnadskategori". Dessa byggnader placerades utmed tomtgränserna. I regel uppfördes gårdsbebyggelsen

med stomme och fasad i trä. Läget vid tomtgräns gör att halvhus är vanligt förekommande. Närmare mitten av 1900-talet blir bilismen allt mer påtaglig. Garagebyggnader förekommer allt mer frekvent och konkurrerar till viss del ut vedbodnar och tvättstugor. 1960-talets bebyggelsemiljöer har i stort sett bara långa garagelängor. Ett sentida tillskott i flera boendemiljöer är miljöstationer.

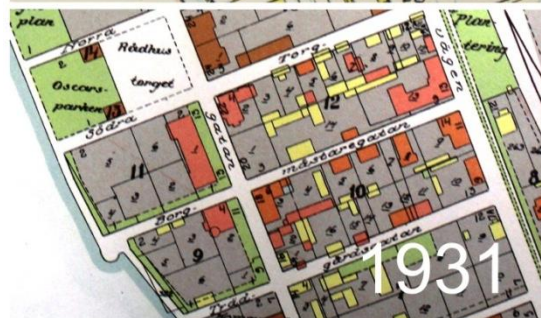
Karta överst: Del av område 3 år 1878. Notera brandgatorna som är utritade i planen.

Karta mitten: Del av område 3 år 1909. Notera den täta bebyggelsen i kvarteret Käglan och de ännu inte bebyggda tomterna i kvarteret Gripen.

Karta nederst: Del av område 3. år 1931. Bebyggelsen är förtätad i kvarteret Gripen och den stora byggnaden för Folkets hus är uppförd vid Kristinagatan.

1900-talets formspråk

Formspråket förblir relativt stabilt fram till och med 1920-talet. Byggnaderna uppförs med ett enkelt, klassicerande uttryck. Därefter börjar man märka av den nya funkisarkitekturens influenser om än inte helt tydligt. Inom ”område 3” är det bara tre byggnader som är uppförda under 1930-talet. Detta beror på att denna period var expansiv i stadens yttre delar och det satsades inte på nybyggnation i stadskärnan. Samtliga tre 1930-talsbyggnader är väl gestaltade och visar på arkitekturens utveckling mot ett striktare formspråk. De utgör betydande årsringar i stadens arkitektoniska utveckling. Lejonet 6, i korsningen Kungsgatan-Trädgårdsgatan, är ett tidstypiskt flerbostadshus uppfört i vinkel med ingång från gården. Lejonet 8, Trädgårdsgatan 8 uppfördes som församlingshem och är en mycket väl gestaltad avseende proportioner,

fönsterplaceringar och materialval. Byggnadens huvudentré mot Trädgårdsgatan har en unik port med en omfattning av profilhyvlad skiffer från Grythyttan, vilken är exceptionellt bearbetad. Även den enda villan från 1930-talet, Hästen 9, Kristinavägen 7, sticker ut med sitt formspråk. Den utgör en blandning mellan traditionell panelarkitektur, klassicism och funkisens strikta uttryck. Byggnaden är väl gestaltad i proportioner och detaljutformning exempelvis burspråken, fönsterformer och snickerier såsom ytterdörren av ek.

Byggnaderna från 1940- och 1950- talen finns inte i någon stor omfattning i staden, men de som finns är desto större och upplevs som dominanta i stadsbilden. Denna arkitektur är striktare till utformningen och uppförs i större utsträckning i tre våningar. Takkonstruktionerna är avvalmade sadeltak med plåt- eller tegeltäckning. Fasaderna är enkla och slätputsade, på några byggnader förekommer infärgad ädelputs. Entréer, balkonger och ibland även takfot är de delar som betonas. Fönstren är enkla tvåluftsfönster, oftast med vit karm och kulört fönsterbåge alternativt samma kulör på hela fönsterpartiet. 1960-talets byggnader har ökat ytterligare i volym. Takkonstruktionerna är sadeltak med tegeltäckning. Byggnaderna är uppförda med fasadtegel och stora enkla fönsterluftr. Dekorativa inslag är stora partier av slätputs, exempelvis i anslutning till balkongrader eller entréer.

Förändrad gatulinje

Gemensamt för de flesta 1900-talsbyggnaderna är att de, med några få undantag, är placerade i ett indraget läge från gatulinjen. Detta kommer sannolikt av stadsplanen från 1909 där det finns ett flertal visonära arkitektoniska och planrelaterade förändringar föreslagna för staden. Vidgade gaturum är en och "Strandvägen" är en annan. Beroende på under vilken tidsperiod av 1900-talet som byggnaderna är uppförda under, varierar det avstånd som byggnaderna dragits in från gatulinjen. Minst avstånd är det under 1910-talet och störst är det på 1960-talet.

Karta ovan: Situationsplan över kvarteret Gripen där 1900-talets byggnader är placerade i ett indraget läge från gatulinjen, markerat rött.

Karaktärsdrag

Placering på tomten och stomme

- Bostadshusen är placerade i indraget läge från gatulinjen med långsidan utmed gatan. Enklare uthus placeras i tomtgräns, halvhus är vanligt förekommande.
- Stomme. Tegel blir allt vanligare men timmer förekommer. Stenfot och sadeltak, ofta med frontespis.

Material och kulör

- Taktäckning. Lertegel eller plåttak med skivtäckning.
- Formspråk. Byggnaderna blir allt större och högre under 1900-talet. Gårdsbebyggelsen är enklare utformad, ofta med stomme av trä.
- Fasader. Putsade eller reveterade med enkel putsdekor. Från och med 1950 uppförs byggnaderna allt mer med tegelfasad.
- Kulör. Fasaderna är avfärgade med äkta pigment i ljusa färger fram till 1950 då kulörerna blir mer dova.
- Fönster. Träfönster med glasdelande spröjs. Fönster med tvärpost är vanligast under tidigt 1900-tal. Från 1930-talet är ospröjsade tvåluftsfönster det mest förekommande.
Fönstersnickerier är övervägande vita. Tidigare hade byggnaderna vanligen fönsterbågar i avvikande mörk kulör, exempelvis röd eller grön.
- Dörrar. Portar och dörrar av målat trä i kulör eller fernissad ek.

Detaljer

- Räckan, lyktor och liknande detaljer är övervägande monterade på fasad och uppförda i smidesjärn.
- Trappor, upphöjda partier eller liknande består av behuggen natursten. Efter 1940- blir gjuten betong och betongstenen allt vanligare.
- Kullersten, gatsten, storgatsten, hållar och kantsten i granit.

Detaljbilder: 1. Ädelputs och takgesims i tegel i kvarteret Björnen. 2. Balkong och indragen balkong i 1940-talsbyggnad i kvarteret Bägaren. 3. Det tidiga 1900-talets typiska putsarkitektur med en blandning av spritputs med slätputsade listverk. 4. 1950-talets uttryck med burspråk i sinuskorrugerad plåt. 5. Ett av få inslag av funkisstil i stadskärnan i kvarteret Käglan. Källa: Foto Tyréns AB.

Värdebärare

”Område 3” innehåller bebyggelse från större delen av 1900-talet. Denna bebyggelse är indirekt kopplad till värdekärnorna i riksintresset och utgör betydande årsringar i staden med miljöskapande betydelse. 1900-talets byggnader är fortsättningen på 1860-talets stenhusbebyggelse och byggnaderna finns runt om i staden. De olika tidsepokenas representativitet kan ses som en spegel av stadens utvecklingsfaser i övrigt. För att riksintressets värdekärnor ska förbli intakta måste följande karaktärsdrag bibehållas hos 1900-talets bebyggelse:

- Läge på tomten. Indraget.
- Stenarkitekturens olika stilar och uttryck beroende på under vilket årtionde som de uppförts, putsstruktur [slätputs, spritputs, ädelputs], detaljer av plåt, smide och natursten, fönster och dörrar av trä. Av stor betydelse är utformningen av balkonger och balkongfronter.
- Det tidiga 1900-talets uthus på gårdarna.
- Garagebyggnader. I synnerhet de allra äldsta och enklaste garagebyggnaderna. Denna specifika funktionsbyggnad säger mycket om samhällsutvecklingen under 1900-talet och är dessutom starkt hotad av rivning.

Utveckling och riktlinjer

”Område 3” har ett betydande kulturhistoriskt värde och måste hanteras med varsamhet. För upplevelsen av riksintresseområdets kärnvärden är det av stor vikt att värna även den sentida bebyggelsens kulturhistoriska kvaliteter.

- Förtätning av bebyggelsen inom detta område skall undvikas.
- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition. Materialval och formspråk skall vara anpassat till miljön i övrigt.
- Moderna inslag så som takkupor, skärmtak och balkonger ska undvikas, undantaget de byggnader där den ursprungliga arkitekturen så medger.
- Markiser förekommer, men överensstämmer inte med husens karaktär. Nya markiser eller för arkitekturen misspydande solskydd bör undvikas.
- Reklamskyltar på den kulturhistoriska bebyggelsen bör undvikas. Där skyltar ej kan undvikas skall skylten vara väl gestaltad och underordnad det arkitektoniska formspråket.
- Ljussättning av fasader kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning varierar inom området, kullersten, gatsten, storgatsten, hållar och kantsten i granit samt inslag av kvadratiska betongplattor och asfaltsstråk. Gaturummet skulle vinna rent estetiskt på en minskning av antalet material. Natursten förespråkas.
- För upplevelsen av kulturmiljön har gaturummets och torgets möblering stor betydelse. Genom att anpassa utemiljön till arkitekturen kan fullgod funktion uppnås utan att den kulturhistoriska miljön förvanskas.

SKOLBYGGNADER – OMRÅDE 4

Strandskolan, Kungsgatan 7,
kvarteret Gåsen 7

Strandskolan,
Kungsgatan 7

Gymnastikhuset, Fingerbogatan

Gymnastikhuset, Fingerbogatan

Kristinaskolan, Kvarngatan, kvarteret
Hästen 11

Kristinaskolan,
Kvarngatan

Kristinaskolan, Kvarngatan

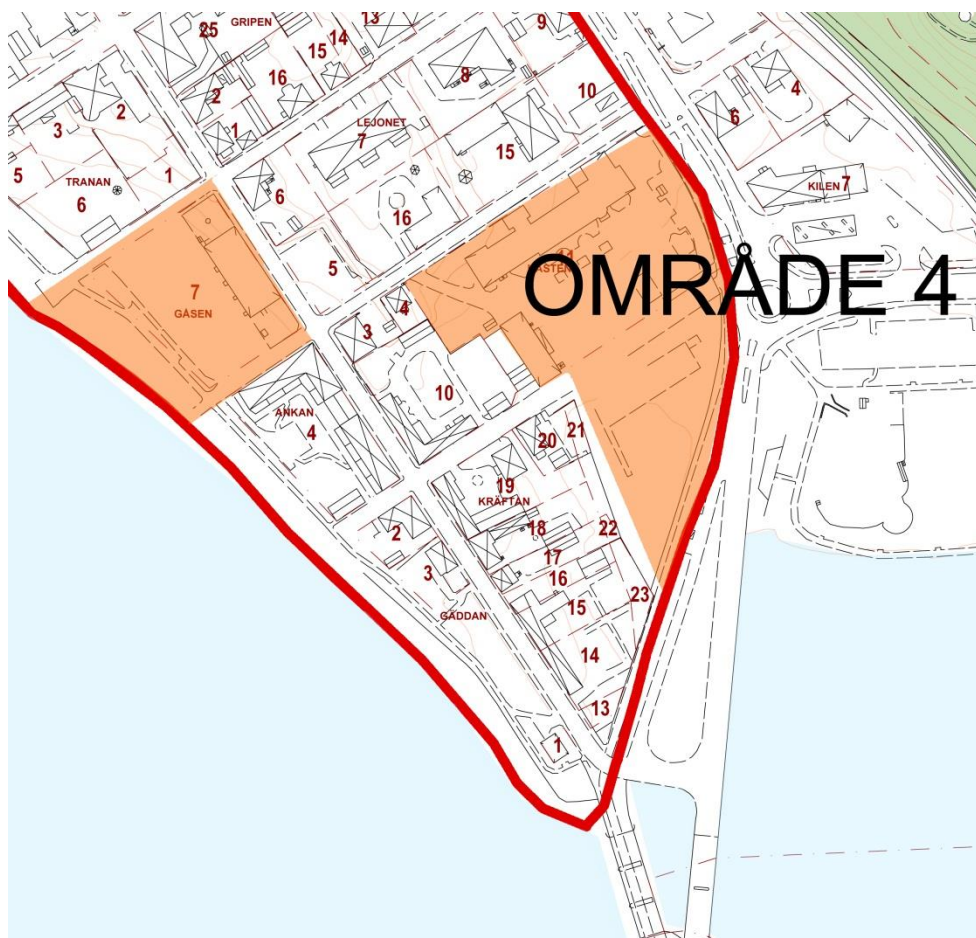

Kristinaskolan, Kvarngatan

Beskrivning

Kvarteren inom ”område 4” är glest bebyggda med få och stora byggnader i förhållande till skalan hos övrig bebyggelse i södra delen av staden. Kvarteret Gåsen har samma utbredning som på de äldsta plankartorna och bestod ursprungligen av fem tomter. Den äldre trähusbebyggelsen i kvarteret revs när skolbyggnaden skulle uppföras under 1850-talet. Inom kvarteret Lejonet uppfördes en ny folkskola under 1910-talet. Skolgården ligger på vad som verkar vara tidigare obebyggd mark i anslutning till Fingerboäng.

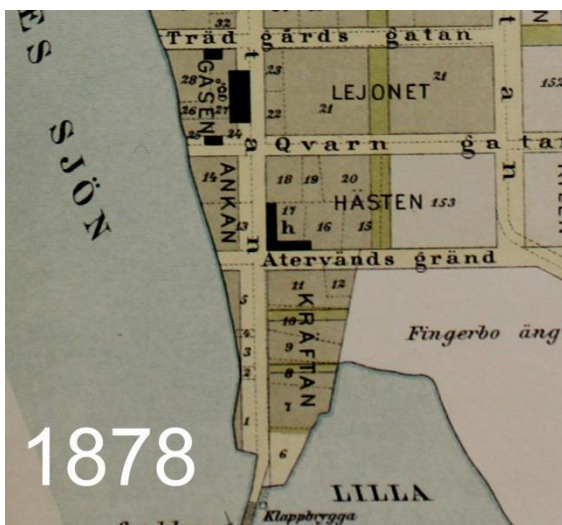
Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 4 som består glest bebyggda kvarter med skolbyggnader.

Strandskolan

Strandskolan uppfördes 1859 på en tomt mellan Kungsgatan och Lindesjöns strand. Byggnaden är en av få offentliga byggnader som klarade sig från stadsbranden 1869. Skola uppfördes ursprungligen i två våningar med sadeltak och putsad fasad i senempir. Under tidigt 1900-tal byggdes skolan om. Fasadens arkitektoniska uttryck slätades ut och dekorativa element så som gördel- och takgesims avlägsnades och flera av fönsteröppningarna vidgades.

Folkskolan

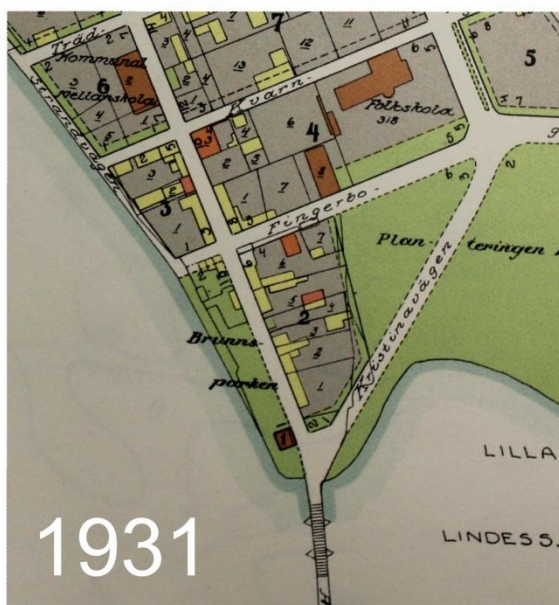
Folkskolan uppfördes 1910 på en tomt utmed Kristinavägens förlängda dragning till den nya Sundsbron. Byggnaden är uppförd i tre våningar med stomme och fasad av tegel. Taket är säteriliknande och täckt med tegel. Två år senare uppfördes det intilliggande gymnastikhuset. Denna byggnad fick ett betydligt enklare formspråk med trästomme och säteritaksliknande takkonstruktion, fasad av stående locklistpanel och småspröjsade fönster. Under 1940-talet byggdes folkskolan till åt väster med en i det närmaste lika stor byggnadsvolym. Även den nya byggnadskroppen uppfördes i tegel, men med sadeltak.

Karta ovan: Område 4 år 1878. I kvarteret Gåsen syns Strandskolan med tillhörande flygelbyggnader. Den äldre tomtindelningen med fem tomter är fortfarande inritad. Kvarteret Hästen finns utritat, men är inte bebyggt.

Karta ovan höger: Område 4 år 1909. I kvarteret Gåsen har den södra flygelbyggnaden försvunnit. Kvarteret Hästen är tomten för folkskolan fortfarande orörd.

Karta höger: Område 4, år 1931. Båda flygelbyggnaderna till Strandskolan är borta. I kvarteret Hästen syns nu både Folkskolan och gymnastikhuset.

Karaktärsdrag

Placering på tomten och stomme

- Läge. Skolbyggnader placerade utmed tomternas kortända. Flygelbyggnader eller andra funktionsbyggnader utmed sidorna av tomten.
- Stomme. Strandskolan har stomme av slaggsten med inslag av tegel. Kristinaskolan har tegelstomme och gymnastikhuset är en träkonstruktion.

Material och kulör

- Taktäckning. Plåttak med skivtäckning på Strandskolan. Lertegel på Kristinaskolan och gymnastikhuset.
- Fasadmaterial. Puts på Strandskolan, tegel och enkel panelarkitektur på Kristinaskolans byggnader.
- Färgsättning. Strandskolan är avfärgad i en gul kulör med vita hörnedjor och takgesims samt gröna fönster och dörrar. Kristinaskolans tegelfasad kompletteras med snickerier och plåtarbeten i röd kulör. Gymnastikhuset är ockragult med detaljer i röd kulör.
- Fönster. Träfönster med tvärposter och glasdelande spröjs. Byggnaderna har varierat antal lufter och spröjsindelning.
- Portar och dörrar är av trä, målade i röd eller grön kulör alternativt fernissad ek. Dessvärre är flertalet dörrar utbytta till prefabricerade dörrblad.
- Grund. Strandskolan har en spritputsad källarvåning i suterrängplan ned mot vattnet. Kristinaskolan står på en hög stenfot av granit och råhuggen kalksten. Gymnastikhuset har grund av råhuggen granit.

Detaljer

- Räckan, lyktor och liknande detaljer är övervägande uppförda i smidesjärn.
- Trappor och steg av granit. Upphöjda partier och ramper av gjuten betong.

Detaljbilder: 1. Torntaket på Kristinaskolan med tandsnittsfris i takfoten 2. Gymnastikhusets småspröjsade enkellufter. 3. Kristinaskolans sockel med granit och huggen kalksten. 4. Gymnastikhusets fasad och säteriliktade tak och takryttare. 5. Strandskolans strikta, skalade fasad. Källa: Foto Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning.

Värdebärare

”Område 4” är ett område med offentliga byggnader och miljöer. Skolorna är starkt kopplade till stadsmässigheten inom riksintresseområdet. Skolbyggnaderna förmedlar en del av den riksintressanta berättelsen om stadens framväxt och den förindustriella stadens bebyggelse och liv. För att denna del av riksintresset ska förbli kulturhistoriskt värdefullt måste följande karaktärsdrag bibehållas:

- Planstrukturens strikta rutnätform och kvartersindelning.
- Skolbyggnadernas fria läge på tomterna.
- Skolbyggnadernas monumentala framtoning i jämförelse med bostadsbebyggelsen. Den hierarkiska ordningen med enklare och underordnad träbebyggelse inom skolområdena.
- Arkitekturens särdrag. Kulturhistorisk färgsättning, putsstruktur och tegelförband och ornamentik. Tidstypiska detaljer av plåt, smide och natursten, fönster och dörrar av trä med glasdelande spröjs.
- Områdets struktur med skolgårdar.

Utveckling och riktlinjer

”Område 4” har ett högt kulturhistoriskt värde och måste hanteras med varsamhet. Det är av vikt att värna bebyggelsens kulturhistoriska kvaliteter.

- Förtätning av bebyggelsen inom detta område skall undvikas.
- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition. Materialval och formspråk skall vara anpassat till miljön i övrigt.
- Moderna inslag så som skärmtak och balkonger ska undvikas.
- Nya markiser eller för arkitekturen misspydande solskydd bör undvikas.
- Reklamskyltar på den kulturhistoriska bebyggelsen bör undvikas. Där skyltar ej kan undvikas skall skylten vara väl gestaltad och underordnad det arkitektoniska formspråket.
- Ljussättning av fasader kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning varierar inom området, övervägande asfalt med inslag av storgatsten och betongsten. Natursten förespråkas.

SÖDRA STADEN – OMRÅDE 5

Södra Torggatan 8A, kvarteret Käglan 7

Kungsgatan 18, kvarteret Gripen 25

Trädgårdsgatan 7, kvarteret Gripen 15

Kvarngatan 5, kvarteret Lejonet 16

Kungsgatan 8, kvarteret Hästen 10

Kungsgatan 4A, kvarteret Kräftan 18

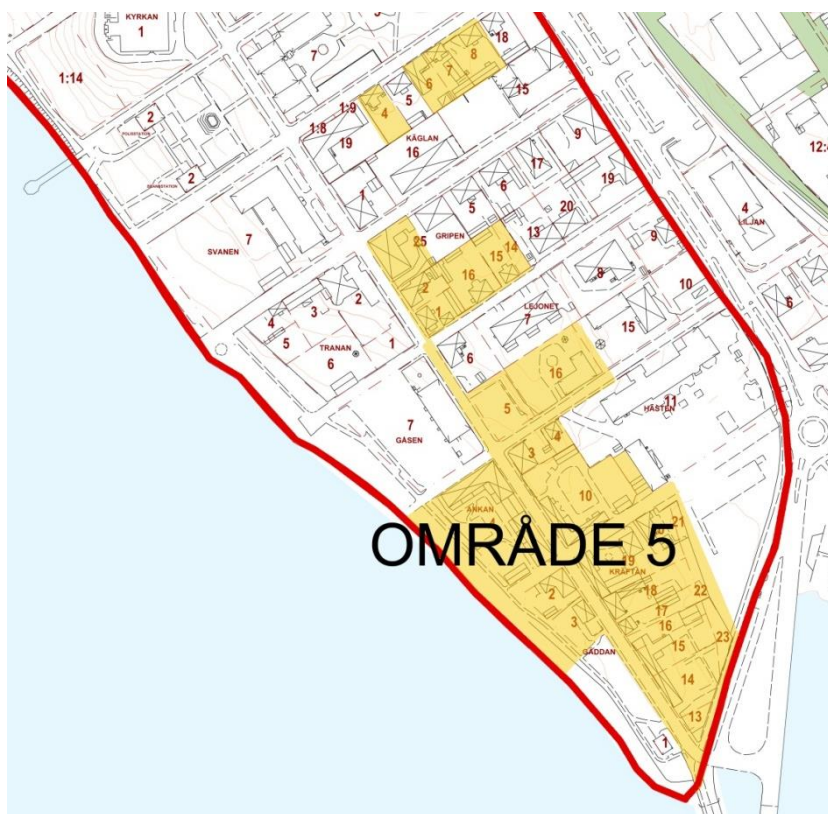
Kungsgatan 5, kvarteret Ankan 4

Kungsgatan 2, kvarteret Kräftan 14

Beskrivning

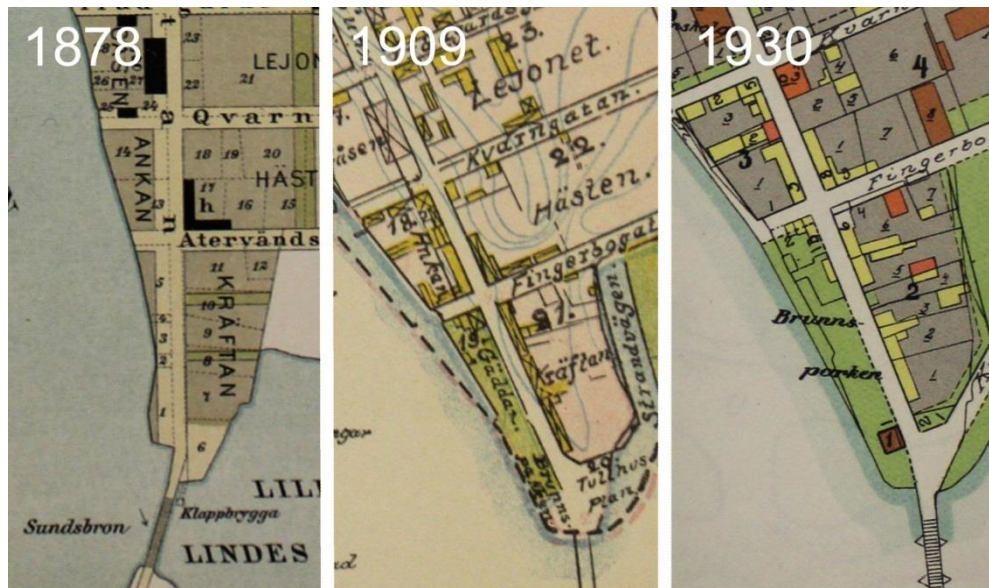
”Område 5” utgörs av riksintresseområdets södra del och utgör den gamla infarten till Lindesberg. Redan på 1600-talet finns en brokonstruktion inritad som förbindelse mellan staden och den smala landåsen mellan Lilla- och Stora Lindesjön. Områdets bebyggelsestruktur är fortfarande snarlik tomtindelningen i stadsplanen från 1644. Planens upplägg med Sundsbron som en förlängning av Kungsgatans axel mot söder visar på kommunikationsstråkets stora betydelse för staden. Platsen där bron angjorde staden kallades Tullhusplan och vid denna plats fanns ett tullhus öster om Kungsgatan och även stadens söderport. Vid brofästet fanns även en klappbrygga ända fram till sent 1800-tal.

Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 5. Direkt vänster om Kungsgatan ligger pumphuset och Brunnsparken. Detta område ingår i ”Område 6” – Strandpromenaden. På höger sida om Kungsgatan ligger några av stadens äldsta handelsgårdar.

Bebyggelsen inom detta område låg ursprungligen mycket vattennära utmed såväl västra som östra sidan av Kungsgatan. Tomterna i kvarteren Gäddan och Ankan sträckte sig ned till Stora Lindesjön och tomterna i kvarteret Kräftan låg mellan Kungsgatan och Lilla Lindesjön. Efter sekelskiftet 1800/1900 fylldes delar av området vid Fingerbo äng ut. Denna insats genomfördes sannolikt i samband med att den befintliga Sundsbron byggdes 1902-1903. Vid samma tillfälle uppfördes även ett pumphus vid brofästet och en park anlades, Brunnsparken.

Karta ovan vänster: Del av område 5 år 1878. Tomtstrukturen som är inritad på denna plan finns till stora delar kvar idag. På planen syns även tänkta brandgator som delar av kvarteren.

Karta mitten: Del av område 5, år 1909. Lägga märke till den sammanhängande bebyggelsefronten mot Kungsgatan i kvarteret Kräftan. Här ser man utfyllnadsområdena kring Sundsbron.

Karta höger: Del av område 5, år 1931. Notera Brunnsparken och den nya vägsträckningen österut från Sundsbron.

Kvarteret Kräftan, del av kvarteret Hästen och Gäddan.

Kvarteren Kräftan och Hästen 10:3 samt 4, ligger utmed östra sidan av Kungsgatan och Gäddan 3 ligger på västra sidan. Kvarteren består av äldre trähusbebyggelse med sadeltak och timmerstomme på relativt hög stenfot. Bostadshusen är placerade utmed gatan och enklare byggnader och uthus ligger inne på gårdarna. Ett genomgående karaktärsdrag är att byggnaderna har relativt slutna fasader mot Kungsgatan. De flesta husen har tvåluftsfönster med tre rutor i vardera luft, symmetriskt placerade och i många fall även halvfönster in mot vindarna. Entréer och verandor är placerade på gårdssidan. Byggnaden på Kungsgatan 6, kvarteret Kräftan 19 hade tidigare en portgång genom bostadslängan ut mot Kungsgatan. Byggnaderna har fasadbeklädnad med det sena 1800-talets panelarkitektur, men stommarna är äldre än så hos flera av byggnaderna. Det finns belägg för att stommarna i Rubinska gården och Komministergården sannolikt är från sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Bebyggelsen har ålderdomlig karaktär med agrart präglade handelsgårdar.

Bild: Bebyggelsen i kvarteret Kräftan sedd från Fingerboäng under översvämningen 1931.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Del av kvarteren Gripen och Käglan

Den andra bebyggelsegruppen inom område 5, är bostadshus från sent 1800-tal i kvarteren Gripen och Käglan. Dessa byggnader har mer friliggande villakaraktär och tomterna är något glesare bebyggda. Även här ligger bostadshusen utmed gatulinjen och är, beroende av tomt- och husstorlek, placerade centrerat på tomterna eller förskjutna åt ena änden för att möjliggöra passage in på gården. Enklare gårdshus och ekonomibygnader har uppförts i tomtgräns.

Bild: Bebyggelsen i kvarteret Käglan under 1950-talet. Södra Torggatan
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Kvarteret Ankan och del av kvarteret Gäddan

Den tredje bebyggelsegrupperingen är kvarteren Ankan och delar av kvarteret Gäddan. Där finns sentida pastischbebyggelse. Den äldre bebyggelsen skadades vid en omfattande översvämning och revs 1977. Ny bebyggelse uppfördes, som efterliknar byggnaderna som revs. Det är panelarkitektur i två våningar och sadeltak. Fönster med två lufter och två rutor i vardera luft. Även här är entréerna placerade på gårdssidan.

Bild 1-3: Kvarteret Ankan som det såg ut innan det revs 1977 efter en översvämning. Notera de tvåfärgade fasaderna, plåttaken och verandorna mot vattnet.

Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild 4-6: De nya byggnaderna i Kvarteret Ankan påminner om den äldre bebyggelsen, men saknar dess kvalitet i detalj. Bildkälla: Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning.

Karaktärsdrag

Placering på tomten och stomme

- Läge. Bostadshusen är placerade med långsidan utmed gatan. Ekonomibyggnader och enklare bostadshus grupperas kring gården.
- Stomme av timmer på hög stenfot av natursten eller slaggsten, i många fall putsad. Sadeltak med täckning av tegel.

Material och kulör

- Taktäckning. Lertegel eller skivtäckning av plåt.
- Panelarkitektur. Bostadshusen har fasspontpanel med stående panel på övervåningen och liggande på bottenvåning, locklistpanel och pärlspont förekommer. Detaljer såsom profilerade sparrändar, sågade båglister och fönsteromfattningar är vanliga inom området. Enklare bebyggelse, exempelvis ekonomibyggnader har ett enklare uttryck med stående locklistpanel. Enstaka byggnader är reveterade.
- Kulör. Fasaderna är avfärgade med äkta pigment. De byggnader som är målade med oljefärg är målade med ljus fasadliv och mörkare avfärgade hörn, lister och omfattningar, vanligen med samma pigment. Slamfärgsmålade byggnader har avvikande kulör [vit] på detaljer så som takfot, båglister, fönster och dörrömfattningar, knutlådor och fotbrädor.
- Fönster. Träfönster med glasdelande spröjs. Tvåluftsfönster är vanligast förekommande, antalet rutor per luft varierar mellan 2 och 3. Fönster med tvärpost förekommer. Flera byggnader har små halvfönster in mot vindarna. Utformningen av dessa fönster skiljer sig åt mellan husen.
- Fönstersnickerier är övervägande vita, men i äldre inventeringsmaterial framgår att ett antal byggnader har haft fönsterbågar i avvikande kulör [mörk kulör exempelvis röd].
- Dörrar är av målat trä, varierande kulör. I de nyare byggnaderna sitter moderna villadörrar.

Fortsättning karaktärsdrag "Område 5"

Detaljer

- Räckan, lyktor och liknande detaljer är övervägande monterade på fasad och uppförda i smidesjärn.
- Trappor, upphöjda partier eller liknande består av huggen natursten.
- Slaggsten förekommer i grunder och murar.
- Kullersten, gatsten, stor gatsten, hällar och kantsten i granit.

Detaljbilder: 1. En av få putsade 1800-tals byggnader inom område 5, gamla apoteksbyggnaden i kvarteret Gripen. 2. Äldre plåttak med skivtäckning med ej förskjutna falsar. 3. Veranda med pardörr i kvarteret Gripen, Kungsgatan 18. 4. Portgång av äldre modell kvarteret Käglan utmed Södra Torggatan. 5. Panelarkitektur med profilerade sparrändar, fönsteromfattningar och krön. Bildkälla: Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning.

Värdebärare

”Område 5” har tydlig koppling till stadens södra infart. Rutnätsplanen från 1644 sträcker sig ned till vattnet med Sundsbron som Kungsgatans förlängda axel. Inom området finns några av stadens äldsta bevarade gårdar med småskalig trähusbebyggelse. I denna del av staden är den riksintressanta berättelsen framförallt kopplad till den förindustriella stadens bebyggelse och utveckling. Det finns även spännande restaureringsideologiska aspekter kring bebyggelsen i kvarteret Ankan där hela bebyggelsen revs under 1970-talet och ersattes med en pastischbebyggelse. För att riksintresset ska förbli kulturhistoriskt värdefull måste följande karaktärsdrag bibehållas inom område 5:

- Planstrukturens strikta rutnätsform med den tydliga kopplingen mellan Kungsgatan och Sundsbron. Tomtindelningen som tidigare gick mellan Kungsgatan och Stora Lindesjöns – och Lilla Lindesjöns strand.
- Bebyggelsens placering med slutna bostadshus utmed gatan. Komplementbebyggelse och ekonomibyggnader på gårdssidan, placerade utmed tomtgränsen, ofta ända ned till strandkanten med gavlarna mot vattnet.
- Panelarkitekturens särdrag, kulturhistorisk färgsättning, putsstruktur, detaljer av plåt, smide och natursten, fönster och dörrar av trä med glasdelande spröjs.
- Bostadsbyggnadernas enkla och småskaliga framtoning, men med välformade, hantverksmässigt och individuellt utformade detaljer.
- Bostadsgårdarnas trädgårdsstrukturer med exempelvis vårdträd och planteringar.

Utveckling och riktlinjer

”Område 5” har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och måste hanteras med stor varsamhet. Det är av stor vikt att värna bebyggelsens kulturhistoriska kvaliteter.

- Förtätning av bebyggelsen inom detta område skall undvikas. Om ny byggnad ändå skall uppföras bör den följa bebyggelsens låga skala och material.
- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition. Materialval och formspråk skall vara anpassat till miljön i övrigt.
- Moderna inslag så som takkupor, skärmtak och balkonger ska undvikas.
- Reklamskyltar på den kulturhistoriska bebyggelsen bör undvikas. Där skyltar ej kan undvikas skall skylten vara väl gestaltad och underordnad det arkitektoniska formspråket.
- Ljussättning av fasader kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning varierar inom området, kullersten, gatsten, stor gatsten, hållar och kantsten i granit samt inslag av kvadratiska betongplattor och asfaltsstråk. Natursten förespråkas.

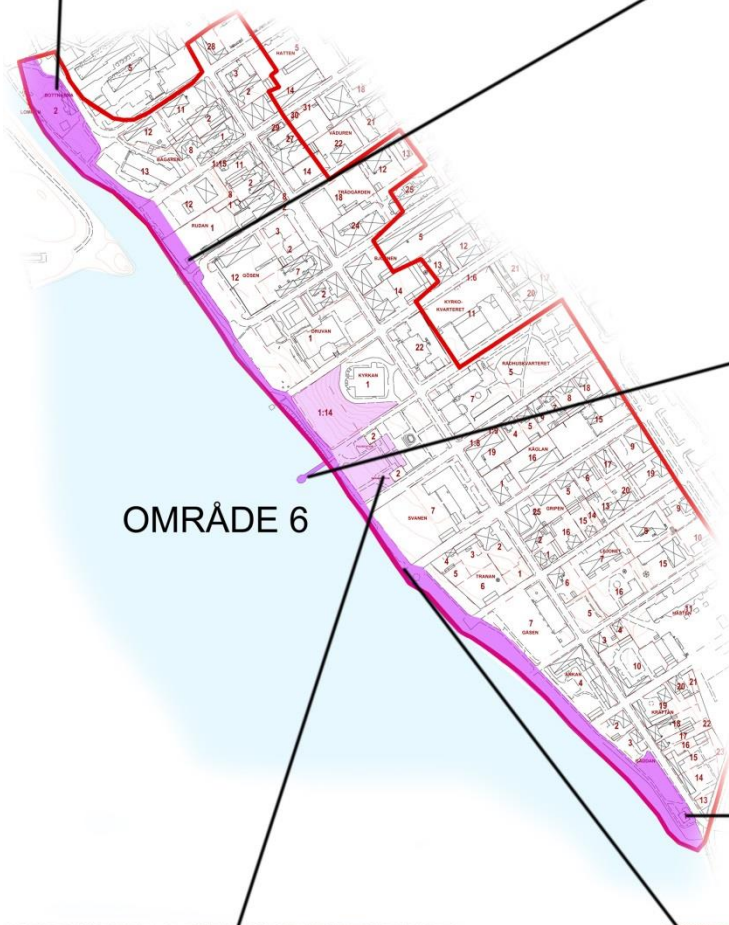
STRANDPROMENADEN – OMRÅDE 6

Bodgatan 3, kvarteret Bottnarna 2

Skolgatan, kvarteret Rudan 1

OMRÅDE 6

Norra Torggatans förlängning mot Lindsjön

Kungsgatan 1, kvarteret Gäddan 1

Strandpromenaden söderut från kyrkan

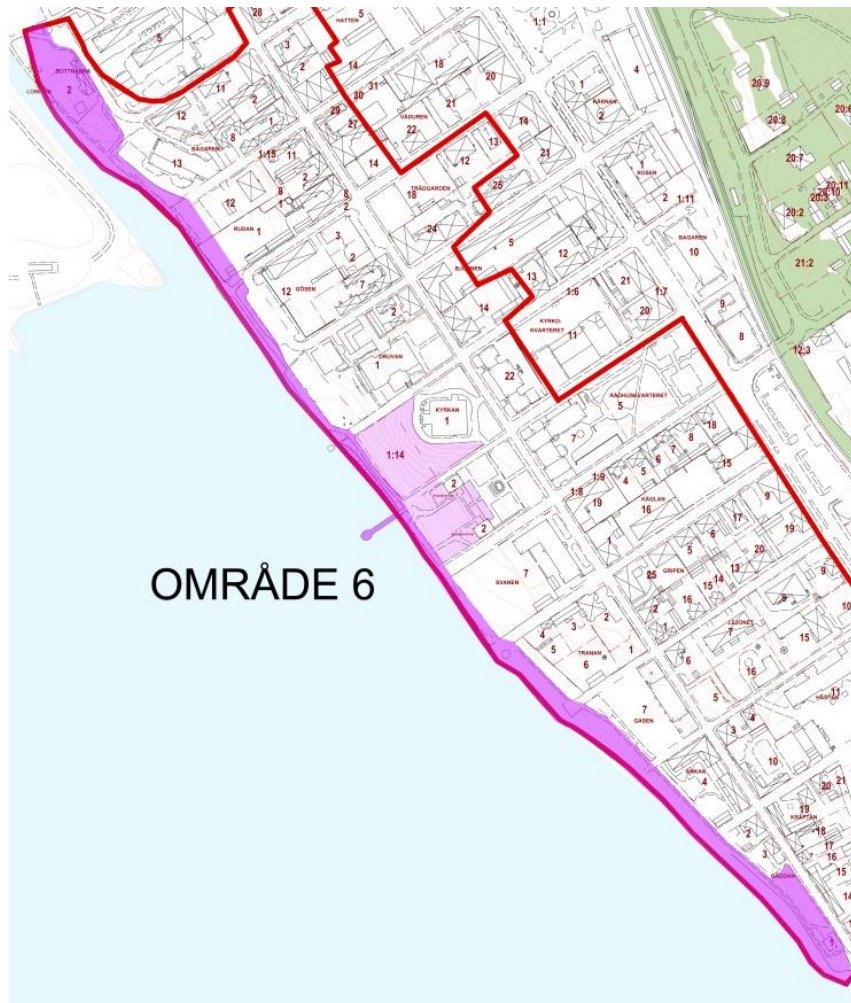

Strandpromenaden söderut från Södra Torggatan

Beskrivning

Strandpromenaden i Lindesberg är en relativt sen förändring i stadsbilden. Ursprungligen hade kvarteren utmed Lindesjön tomtmark ända ned till vattnet. Ofta låg brygghus eller liknande ekonomibyggnader placerade med långsidan utmed tomtgräns och gavlarna mot strandkanten. Även bergsmännens järnbodar, där tackjärnet förvarades i väntan på vidare transport, placerades dicht an sjökanten.

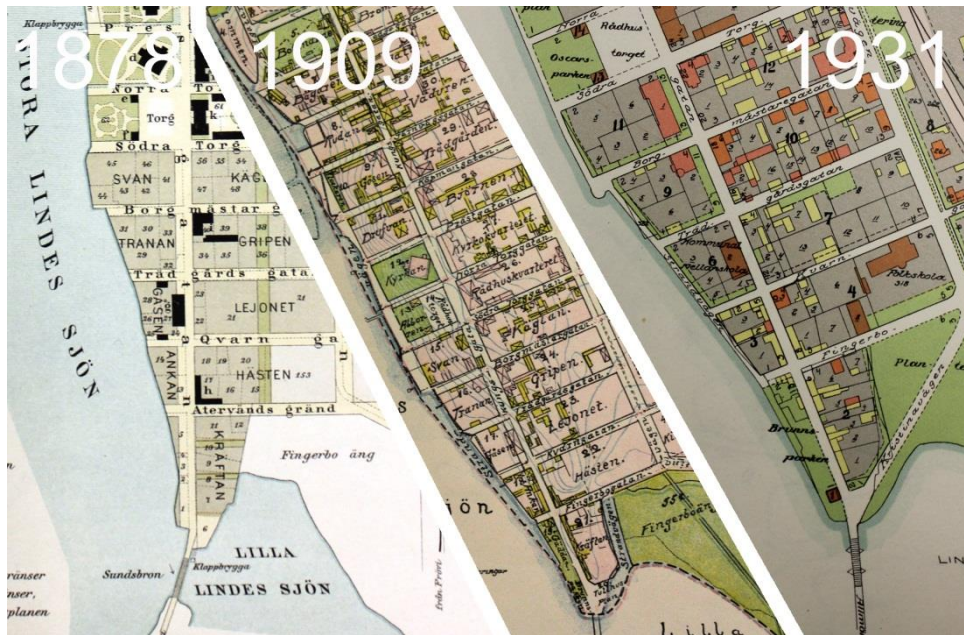
Karta ovan: Förstoring av riksintresseområdets delområde 6. Längst ned till höger ligger pumphuset och Brunnsparken. Mitt på sträckan har även Oscarsparken markerats eftersom den utgör en viktig del av Strandpromenaden och färdigställandet av rekreativstråket i sin helhet.

Vattenkällan vid Sundsbron

Den första påtagliga förändringen av strandzonen skedde strax efter sekelskiftet 1800/1900. I samband med att en ny bro byggdes över sundet 1902-1903 påträffades en vattenkälla⁷. Denna upptäckt bidrog till att ett nytt vattenledningssystem anlades i staden. För att få ett högt tryck i ledningarna valde man att anlägga en vattenreservoar

⁷ Nilsson - Tarkkanen, Ing-Marie, Sammanträdesprotokoll 2010-03-25.

på Kyrkberget. Vattnet pumpades från källan upp till reservoaren och för detta syfte uppfördes ett arkitektoniskt påkostat pumphus i kvarteret Gäddan i nära anslutning till brofästet. 1906 var det nya vattenledningssystemet i drift och försörjde 99 tomter med dricksvatten. Brandposter fanns i varje gatuhörn. Vid brofästet fylldes marken ut och ett nytt landområde skapades.

Karta vänster: Område 6 år 1878. Notera att tomstrukturen går ända ned till vattnet.

Karta mitten: Område 6 år 1909. Lägg märke till den streckade linjen utmed hela strandkanten. Den är benämnd Strandvägen och går hela vägen, förbi Sundsbron och till Fingerboäng.

Karta höger: Område 6, år 1931. På denna karta syns strandpromenadens struktur och den nya Kristinavägen.

Pumphuset i kvarteret Gäddan och Brunnsparken

Pumphuset står som en solitär med distans till den övriga bostadsbebyggelsen. Det har en påkostad tegelarkitektur med dekorativa inslag av puts och granit samt stora småspröjsade fönster. I anslutning till pumphuset anlades en parkanläggning, Brunnsparken. Parken finns avbildad på fotografier från 1910 som visar slingrande gångar med ljus stenkross, trädplanteringar och marktäckande blomsterrabatter. Strandlinjen är rak och stensatt och en gång löper utmed vattnet.

Bild ovan: Kvarteret Gäddan med pumphuset från 1902 och nyanlagd Brunnspark.

Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild vänster: Pumphuset 2007. Notera björkarna på bilden som sannolikt är de nyplanterade träden på bilden ovan dvs. 105 år på platsen.

Bildkälla: Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning.

Den nya "Strandvägen" 1909

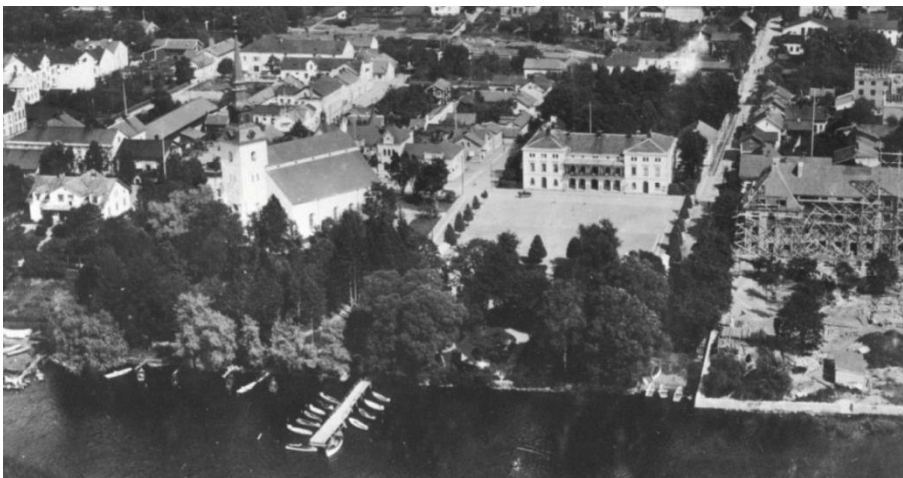
På äldre kartor framgår att den ursprungliga stadsplanens tomtindelning som löpte ned till strandkanten genererat många strandnära byggnader. I Kvarteret Gåsen där Strandskolan ligger, gick skolgården till strandkanten. Även kvarteret Tranans trädgård gick till vattnet och i Svanen fanns småskalig trähusbebyggelse med en mindre uthusbyggnader i strandzonen. Den småskaliga bebyggelsen inom kvarteret Svanen försvann i samband med att Sparbanksbyggnaden uppfördes på 1920-talet. Den nya stadsplanen från 1909 bryter med den ursprungliga planen och lyfter en vision om att skapa en "strandväg" utmed Lindesjöns strand. Den planerade Strandvägen sträckte sig över ett flertal tomter, men placerades väster om tomtgränserna. För att uppnå detta behövdes stranden fyllas ut. I kvarteret Ankan syns den strandnära bebyggelsen och utfyllnadszonen tydligt på kartorna ovan.

Även om Brunnsparken anlades tidigt under 1900-talet så dröjde anläggandet av den nya vägen. I de centrala delarna av staden fanns redan under sent 1800-tal Oscarsparken som sträckte sig ned till vattnet. På fotografiet nedan, taget omkring 1910, syns en skogsliknande vegetation utmed stranden. Det går att ana att en stig slingrar utmed strandkanten, men miljön framträder som relativt vildvuxen. På 1920-talet blir parkstrukturen mer tydlig. Det är fortfarande en mycket lummig miljö med smala grusade gångar och beskurna träd.

Bild överst: Strandlinjen nedanför Rådhusorget och Oscarsparken 1910. Notera trädridån mot kyrkan med såväl granar som lövskog, den enkla parkstrukturen i Oscarsparken samt den stenskodda strandkanten.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild nedan: Strandlinjen nedanför Rådhusorget och Oscarsparken under 1920-talet. Notera att Sparbanksbyggnaden är under uppförande och att strandkanten vid denna tomt är utfylld och uppmurad. Mellan träden syns en mer utpräglad parkstruktur i Oscarsparken, men någon organiserad strandpromenad finns ej vid detta tillfälle.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Det är först en bit in på 1930-talet som hela strandlinjen nedanför kyrkan och Rådhusstorget antar en mer gestaltad form. Oscarsparken leder besökarna ned till vattnet där det även finns bänkar. Strandpromenaden i sin helhet lär ha varit klar först under 1940-talet, med anlagda grusgångar etc. Under 1950-talet förändras karaktären på Oscarsparken och gångar med tuktad kalksten med klovvyta anläggs och rabatterna får ett mer strikt och symmetriskt uttryck.

Bild: Minnessten i Oscarsparken. Den tydliga gångstrukturen ledde besökarna från Rådhusstorget och ned till den nya strandpromenaden under 1940-talet.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Översvänningsproblematik

Den strandnära bebyggelsen har regelbundet drabbats av översvämningar. 1902, 1931 och 1977 är några av de år då vattnet steg högt upp bland husen, vilket kanske även var en bidragande orsak till önskemålet om en höjd och stensatt strandlinje.

Bild: Strandskolan under översvämningen 1931. Beskuren.
Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Klappbryggor och kyrkbryggan

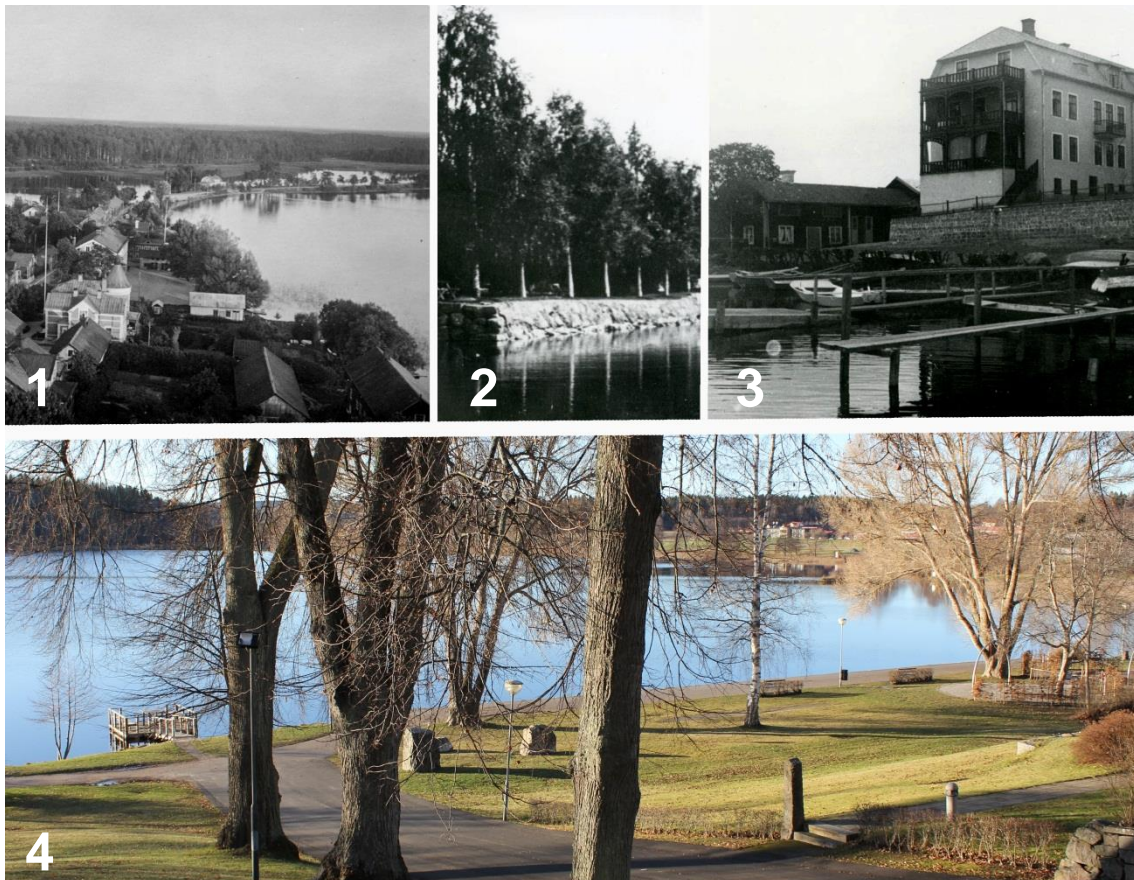
Utmed Lindesjöns strand fanns det tidigare ett antal klappbryggor. En av dessa var belägen nedanför kyrkan, den så kallade kyrkbryggan. Denna finns avbildad på äldre fotografier från tidigt 1900-tal, se nästa sida. På bilden syns även att båtar ligger förankrade utmed stora delar av stranden. Flera av klappbryggorna finns kvar än i dag och nyttjas fortfarande för exempelvis mattvätt.

Bild: Klappbryggorna vid Lindesjöns strand 2013. Bildkälla: Tyréns AB.

Karaktärsdrag

- Stensatta kajer.
- Bryggor. Klappbryggorna inom området används fortfarande.
- Enklare byggnader som tidigare låg mycket strandnära.
- Tidigare mycket väl gestaltade parkanläggningar.
- Åldersstigna träd.
- Häckar och staket som gränsmarkering mot tomtmarken.

Detaljbilder: 1. Södra stadens strand bort mot "Pälssjärmen" under tidigt 1900-tal. 2. Strandpromenadens första del vid Brunnsparken är strandskodd och planterad. 3. Stranden före strandpromenaden i norra delen av staden vid kvarteret Gösen. Bryggor och spänger och en nedklippt häck som vanligtvis skiljer trädgården från strandzonen. Bildkälla: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.
4. Strandpromenaden idag. Bildkälla: Tyréns AB.

Värdebärare

”Område 6” och strandpromenaden bryter med den ursprungliga rutnätsplanen från 1644 och separerar tomterna från vattnet på ett sätt som inte varit fallet tidigare. Områdets södra delar visar på 1900-talets revolutionerande teknikutveckling i form av utfyllnadsprojekten i samband med uppförande av Sundsbron. Strandpromenaden i sin helhet utgör ett illustrativt exempel på 1900-talets ökande fokus på såväl stadsmässighet som rekreation. Strandpromenadens färdigställande sammanfaller med 1930- och 40-talen, vilket är den tidsperiod när rekreation var på modet genom semesterrättens införande.

- Strandkanten med medvetet gestaltade stensatta partier.
- Områdets parkstruktur med åldersstigna träd: Brunnsparken och Oscarsparken samt grönytorna kring kyrkan.
- Strandpromenadens anslutning mot ett flertal trädgårdar, med olika generationers avskärmning mot den allt mer allmänna strandzonen.
- Rester av gårdshus som visar på det äldre bebyggelsemönster med ekonomibyggnader ända ned till strandkanten.
- Bevarade brygglägen.

Utveckling och riktlinjer

”Område 6” är ett under 1900-talet skapat rekreationsstråk. Den ursprungliga strikta rutnätsplanen från 1644, med Kungsgatan i det högsta läget på åsen och tvärgatornas struktur ned till vattnet, står i kontrast mot den slingrande strandpromenaden. Strandpromenaden är placerad på kvarterens ”baksida” och ger en spännande inblick i kvarterens inre. Känslan av att passera ”baksidor” är en viktig egenskap att beakta och utveckla.

- Tillägg i miljön ska utformas i samråd med antikvariskt sakkunnig och gestaltas med hög arkitektonisk ambition.
- Ljussättning av fasader mot strandpromenaden kan ske, men med hög placering av ljuskällan. Detta för att få en mer korrekt skuggbild på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna.
- Gatubeläggning - Natursten förespråkas.
- För upplevelsen av strandpromenaden och dess kulturhistoriska aspekter har gaturummets och torgets möblering betydelse.

GÅRDSBEBYGGELSEN – EN HOTAD BYGGNADSKATEGORI

Inom riksintresseområdet för kulturmiljövården finns uppmärksammade ålderdomliga byggnader, exempelvis handelsgårdarna. Dessa byggnader är erkända historiska dokument och ska med självklarhet bevaras utifrån kulturmiljövårdande aspekter. En annan, tidsövergripande, kategori byggnader som inte fått samma uppmärksamhet är den enklare gårdsbebyggelsen med skjul, funktionsbyggnader och garage.

Gripen 5

Gripen 2

Gripen 13

Gripen 5

Gripen 15

Bottarna 2

Gripen 1

Käglan 7

Käglan 8

Käglan 7

Gösen 2

Kräftan 16

Kräftan 18

Dessa byggnader som uppförts för en specifik funktion, tenderar i stor utsträckning att okontrollerat rivras. De uppfyller inte invånarnas/fastighetsägarnas ”ytmässiga vardagsbehov” vilket gör att underhållet många gånger nedprioriteras till den grad att rivning slutligen ses som det billigaste och mest kostnadseffektiva alternativet. Oreflekterat försvinner det ena tidsdokumentet efter det andra. Den enklare bebyggelsen utgör mycket viktiga delar i stadskärnans årsringar och visar viktiga delar av stadens historia. Genom uthusens gestaltning kan man förstå livet i staden, hur staden utvecklats, bilismens intåg mm. De utgör en mycket hotad byggnadskategori som måste bevaras.

Björnen 12

Lejonet 9

Gripen 2

Hatten 14

Bägaren 11

Rudan 12

Gripen 6

Gripen 20

Björnen 14

Gripen 13

Rudan 11

KÄLLOR

Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning. Detaljplaner.

Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning. Historiska stadsplaner.

Bergslagens Miljö- och Byggförvaltning. Inventeringsbilder Lindesbergs stadskärna. 2007.

Lindesbergs kommun. Förslag till bevarandeplan för Lindesbergs centrala delar – Inventeringsdelen. 1975.

Lindesbergs kulturhistoriska arkiv på webben. Historiska bilder.

Länsstyrelsen Örebro län. Riksintressen KNÖL-kommunerna. 2010. Publ.nr. 2012:27.

Länsstyrelsen Örebro län. Skyddad kulturmiljö? Kartläggning av hur kulturhistoriska värden har säkerställts i den kommunala samhällsplaneringen i Örebro län 1987 – 2009 Publ. nr 2010:27.

Nilsson Tarkkanen, Ing-Marie. Sammanträdesprotokolla Kultur och fritidsnämnden, 2010-03-25, Dnr 2010.0006, btr. vattenreservoaren på Kyrkberget.

Oldén, Göran. Byggnadsordning och områdesbestämmelser för Nora stadskärna. 2010.

Riksantikvarieämbetet. Landskaps- och miljötypslista, 1996-08-27.

http://www.raa.se/wp-content/uploads/2013/06/landskaps_och_miljotyper.pdf

Riksantikvarieämbetet. ”Riksintressen för kulturmiljövården” – Örebro län (T)

http://www.raa.se/wp-content/uploads/2013/09/T_riksintressen.pdf

